

POVSTÁNÍ Z POKLEKU

Pražské bohoslužby v šedesátých letech 20. století III.*

Zora Procházková & Jan David

Zdeněk R. Nešpor (ed.)

Sociologický ústav AV ČR, Praha

Getting Up from the Knees. Religious Services in Prague in the 1960s III.

Abstract: Academic edition of an exceptional source depicting (records from) observations of Prague Christian churches' services in the mid-1960s, supplemented with a contextualizing introduction and historico-religious footnotes by the editor. The specificity of the material is that the original source takes the form of (commented) participatory observation, it is very open and at the same time it contains material from (almost) all existing churches and religious societies, respectively individual parishes, congregations and places of worship in the city of Prague. Due to its length is the edition divided into several parts; this third part contains the first part of Roman Catholic worships (churches A–N).

Keywords: Czechoslovakia – religion; modern religion; religion under communism; Prague; anthropology of religion; worship; Roman Catholic Church

[První díl edice obsahoval úvod a popis bohoslužeb menších křesťanských denominací, druhý díl pokrýval Českobratrskou církev evangelickou a Církev československou (husitskou)].

* Edice vznikla v rámci projektu GA ČR, reg. č. 21-01429S, a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, RVO č. 68378025; editor za tuto podporu děkuje. Ediční zásady jsou uvedeny v úvodu, který byl publikován v *Lidé města* 23, 2021, 3, s. 375–379.

Církev katolická¹

Katolická církev považuje za své členy všechny pokřtěné věřící, kteří ji *uznávají jako prostředníci Boží milosti*. Zde je alfa i omega tradičního katolictví, jeho plus i minus. Ano, [cesta ke spáse vede] skrze církev, skrze společenství a v jednotě, nikoliv blouzněním a svým výkladem. Nikoliv já sám proti Bohu v úsilí o Jeho pochopení nebo ve vděčnosti za svoji spásu, ale my věřící v úsilí o dokonalé společenství, které bude vedené Duchem Svatým. Překonání vrozeného individualismu, ne jeho probuzení, to je plus této zásady, a také to, že církev, jako živá nevěsta Kristova, tedy Jeho partnerka, je hodna i úsilí i nového promýšlení svých úkolů. A že náš zájem nekončí jen Kristovým životem a dávnou minulostí. To minus je autorita, kterou církev vyžadovala pro sebe, když si byla onu zásadu o spasení skrze společenství vyložila nikoliv jako výzvu k vlastní dokonalosti, nýbrž jako potvrzení své jedinečnosti. Podle představy, že církev je jediná nádoba, jež stojí před Bohem jako celek, není pak věřícímu ke spasení nic jiného třeba, než být jejím údem – a to znamená hlavně být jí poslušný. To chybějící, co Kristus požaduje od svých vyvolených, tedy alespoň nějaké ctnosti, doplní se z pokladu církve jako takové. Takto to byla původně jen představa středověkých teologů, představa nedůležitá, avšak příliš úporně hájená – neboť vyhovuje požadavku autority – a katolická církev myslela pět století obranně, zarputile a postaru hájila to, co byla kdysi vytvořila, místo aby to znovu promýšlela.² A protestantismus napadal nejvíc tuto (a téměř jen tuto) představu. Katolictví vykristalisovalo právě při její obraně.

Církev je ostatně autoritativní také ve své vnitřní organizaci, kterou přímo dotvořila v prostředí římského praktického systému a podle jeho vzoru, přejímajíc vědomě – alespoň pro duchovní oblast, tradici řádu založeného na rozumu. V čele je římský biskup, papež, s nejvyšší a neomezenou mocí v církvi a s jedinou

¹ V předchozích částech edice bylo u jednotlivých sledovaných církví a náboženských společností odkazováno na základní religionistickou literaturu o příslušné náboženské skupině. Vzhledem k rozsahu a historické mnohostrannosti působení římskokatolické církve v českém prostředí je ovšem sotva možné najít jedno nebo několik málo analogických děl. Přesto je snad vhodné upozornit čtenáře na syntetickou práci Černušák a kol. 2017; české církvi v období vlády komunistického režimu se komplexně věnují Balík – Hanuš 2007, významné církevní osobnosti zachycuje biografický slovník Hanuš 2005 nebo i Novotný 2007.

² Zásadní změnu – dodnes ovšem diskutovanou, jak moc zásadní – v tomto směru přinesl druhý vatikánský koncil v šedesátých letech 20. století. Jeho ohlas v českých zemích byl nicméně podstatně omezen komunistickou vládou, prosazoval se jen částečně a v plné míře teprve v modifikované podobě po roce 1989; Fiala – Hanuš 2000; Opatrný 2002.

autoritou pro výklad Písma. Moc biskupská a farářská (pravomoc pro diecézi a farnost) je od něj propůjčená. Koncil (pro diecézi synod) je poradní shromáždění. Moc i posvěcení papeže je z Ducha Svatého a i když by někdy hřešil, jako Petr zapřel, zůstává hlavou Kristovy církve na zemi.

Ke katolické církvi se ve světě hlásí 55 % všech křesťanů, to je asi 18,2 % obyvatelstva světa (rok [19]63). Církev má 1756 úřadujících biskupů, papež Pavel VI. je 259-tým nástupcem na stolci Petrově v řadě papežů, jež církev uznává.

Naše republika je rozdělena do 13. diecézí, v jejichž čele jsou dnes tito duchovní:

Praha – apoštolský administrátor Dr. Fr[antišek] Tomášek. Arcibiskupem je kardinál [Josef] Beran, který však nevykonává úřad a má jakousi čestnou funkci ve Vatikánu.³

Olomouc – kapitulní vikář Josef Glogar

Hradec Králové – kapitulní vikář Václav Javůrek

Brno – kapitulní vikář Dr. Josef Kratochvíl

České Budějovice – kapitulní vikář Antonín Titman

Litoměřice – kapitulní vikář Dr. Eduard Oliva

Český Těšín – správce apošt[olské] administratury Ant[onín] Veselý

Trnava – gen[erální] vikář Ján Malec (biskupa neznáme)

Nitra – biskup Nécsey, gen[erální] vikář Dr. Ján Pástor

Banská Bystrica – kapitulní vikář Ján Dechet

Rožnava – biskupa neznáme, gen[erální] vikář Zoltán Belák

Špišské Podhradie – kapitulní vikář Andrej Scheffer

Košice – kapitulní vikář Stefan Onderko

Dva katolické bohoslovecké semináře (Litoměřice⁴ a Bratislava) jsou pod správou ministerstva školství a církevní tisk (týdeník Katolické noviny a měsíčník Duchovní pastýř) nevydává církev, ale Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva. Jedna katolická kolej, a sice slovenská kolej sv. Cyrila a Metoděje je v Římě. – V semináři v Litoměřicích působí dnes tito učitelé: děkan Jan Merell (Nový Zákon), Fr[antišek] Kotalík (Starý Zákon), Ant[onín] Salajka (dogmatika),

³ Kardinálu Beranovi ve skutečnosti nebylo dovoleno vykonávat jeho úřad a po odcestování do Vatikánu (1965) mu nebyl dovolen návrat do Československa – tyto skutečnosti však byly komunistickými orgány pečlivě tajeny; k jeho životu Polc – Svoboda 2008.

⁴ Litoměřická bohoslovecká fakulta byla původně teologickou fakultou Karlovy univerzity, od níž byla v roce 1950 odloučena; do svazku univerzity byla reinkorporována v roce 1990. K jejím dějinám Novotný 2007.

Jar[oslav] Kouřil (liturgie), V[áclav] Bartůněk, M[iroslav] Zedníček (církvní dějiny), Fr[antišek] Panuška (morální teologie), Jar[oslav] Michal (církvní právo), Jos[ef] Kubalík (nekatolické církve), Jan Opatrný (filosofie), K[arel] Sahan (spirituál semináře). Seminář má průměrně asi 12 studentů v ročníku.

Řada pražských biskupů počíná Dětmarem roku 973–982 a sv. Vojtěch roku 983–997. Prvním arcibiskupem byl Arnošt z Pardubic roku 1344. Po Bílé Hoře měla Praha tyto arcibiskupy:

Lohelius	do 1622
kardinál Harrach	do 1667
Jan Vilém hrabě Kolovrat Libštejnský	do 1668 (nepotvrzen)
Matouš Ferdinand Sobek	do 1675
Jan Bedřich z Valdštejna	do 1691
Karel Kindermann ze Schulsteina	do 1695
Jan Josef hrabě Breuner	do 1710
Ferdinand hrabě z Kuenburka	do 1731
Gustav hrabě Manderschedl	do 1763
Antonín Příkladovský	do 1793
Václav Chlumčanský z Přestavlk	do 1830
Alois Kolovrat Krakovský	do 1833
Ondřej Ankvíč hrabě Skarber	do 1838
Alois Schrenk	do 1849
Bedřich Josef kníže Schwarzenberg – kardinál	do 1885
Fr[antišek] de Paul[a] Schönborn	do 1899
Lev Skrbenský z Hřiště – kardinál	do 1916
Pavel hrabě Huyn	do 1919 (resignoval)
František Kordač	do 1931
Karel Kašpar – kardinál	do 1941
Josef Beran – kardinál	od 1945
(Za války Boh[umil] Opatrný – kapitulní vikář)	

Oficiální teologií církve je systém Tomáše Akvinského, ale v rámci dnešního katolicismu se vyskytují různé myšlenkové proudy (známé jsou např.: Desqeyratova „mystika revoluce“, Maritaineho „křesťanský humanismus“, Chemuův „progresismus“, „kosmická filosofie“ Teilharda de Chardin a Rahnerův „otevřený katolicismus“) a názory věřících i laiků vykazují velikou rozmanitost, neboť katolická dogmatika se netýká filosofických otázek, nýbrž pouze nadpřirozeného zjevení, jež jediné má v církvi jednotný výklad. Katolictví tím,

že chtělo být universálním náboženstvím, muselo [s]trávit mnoho kulturních proudů a mělo by být stále připraveno na to, nechat jim ve svém rámci místo pro vzájemné ovlivnění. To je velká naděje církve.

Dějiny katolické církve a jejího myšlení jsou dějinami Evropy a obráceně, dějiny Evropy utvářely církev a proto se není možno divit, že v obecném mínění je křesťanská ideologie přímo činěna odpovědnou za svět minulých století. Navíc jsou možnosti církve, plynoucí z její organizace a z tradice, často přeceňovány. Sebevětší moc nemá nikdy žádnou cenu, jestliže se neodevzdá do služeb s opravdovou vnitřní pokorou bez ohledu na svůj prospěch. Věřící se neubrání lítosti nad tím, že po patnáct století největší síly církve katolické byly napřeny častěji na úsilí po světském vlivu než k úsilí po vnitřní věrnosti Kristovu ideálu.

A kriticky může být v podstatě nazíráno i to, co katolictví dává svým prostým členům. Tak jak oni to vidí, stačí zachování základních morálních principů a poslušnost, formální důvěra v církev. Jestli u evangeliků stačí víra v Krista, jenž prostřednictvím jediného aktu na kříži zařídil spasení, pak u katolíků podobně stačí důvěra v církev plus některé úkony a církev sama prostřednictvím víc úkonů než dalších nároků na něj, zařídí žádané. To žádané je nebe, osobní spasení. O nic jiného poslušnému křesťanu nejde, nemá jít. Že by církev od něj požadovala, aby přijal nějaké konkrétní břímě, aby nabídl sebe, své tělo a třeba i svou duši, neboť to by mělo být veliké, co má on, nicotný nabízet velikému Bohu za milost, za spásu, za jediný den pro někoho koho miluje a o koho mu jde tady na světě (ne pro sebe ovšem, neboť jistě dost se mi dostalo a co jsem já, že k vůli sobě mám předstoupit před Pána), aby se nabídl nesobecky, ale s důvěrou, neboť On vyslyší svého vyvoleného služebníka a to je jen ten, který mu bude sloužit ze všech svých sil... – O tom v učení církví není řeči, jak málo požadují! Oni nesou zprávu o tom, že Kristus chce celého člověka, ale tím končí jejich tcižádost? Ano, Bůh je dobrý, dá všem spravedlnost a svým milost, skrze církev nás k sobě volá. Ale teprve v té duši, v níž důvěra v dobrotu Boží probudí dobré i v člověku – a to dobré, to je jednak pokora a jednak citlivost k druhým – teprve tímto přelstěním vlastního těla se Kristův člověk zrodí. Úd se pokorně dá do služeb společenství a to je skutečně nevěstou Kristovou. Protože, nezlobte se, jen úplná pokora a nesobeckost a soucítění se svým okolím, jež nemizí, nevypadá a jež proniká do každé nitky, i když člověk hřeší, i když zapírá... mnoho je povoláných k hlásání evangelia, ale málo vyvolených ke království Božímu. A to bude maličkých, v tom asi se nedá nic dělat, už je to tak.

Církev jsou nositelé zvěsti. Jsou učitelé na cestě spasení. Musí zavést co nejdál, ale musí zdůraznit, že pouze připravili, sami nezavedli až k cíli.

63. Kostel bl[ahoslavené] Anežky⁵ na Spořilově, Roztylské nám.

19. 6. 66 přítomno asi 50 lidí

Této pěkné samostatné čtvrti vévodí z dálky viditelný, vysoký moderní kostel. I vnitřek je překvapivě hezký a čistý. Žlutě a modře zasklená okna v průčelí jsou zastřena bílou, průsvitnou látkou. Velká socha blahoslavené Anežky a Kristus na kříž. Mše právě začala. Sloužil mladý kněz, jehož hlas k nerozeznání připomínal „smutného muže“. Válka. Jako kázání pravil: Můj známý, komunista, má dceru. Dceru pečlivě vychovává. Ona doma vaří a uklízí a vykonává všechny domácí práce. Ale jednou nepřišla 14 dní do školy. Zjistilo se, že paděla omluvenku. To všechno se stalo tím, že neměla katolickou výchovu. Atd. Knězův zvláštní hlas dával na vědomí věřícím nutnost co největší bigotnosti při výchově; snad se potřeboval sám ospravedlnit. Anebo je mladý jen podle tváře.

A přece, na kostele, ve výstavní skříňce viselo velmi pěkné povídání. Chtěli jsme si text opsat, ale byl tak dlouhý! Psal jej přece také zdejší farář?!

64. Kostel sv. Anny na Žižkově, Tovačovského ul.

7. 8. 66 přítomno asi 200 lidí

Viděli jsme tedy ten starý, zvenku ošklivý kostel taky uvnitř. Jednoduchá stavba s rovným stropem, členěnými překlady, do níž se vchází trojemi [!] dveřmi a mřížemi. Nad oltářem je zvláštní malba, skoro insitní projev. Velmi dobré varhany doprovází právě píseň: Ejhle oltář Hospodinův září...

Mši sloužil a kázal mladý kněz. Hovořil na dnešní evangelium⁶ o celníkovi a farizeovi. Kázání trvalo asi 20 minut, bylo pěkné, cílevědomé, mělo gradaci na začátku a na konci, poznámek bylo použito jen velmi málo. Kněz mluvil o farizejích v nás. O tom, jak si zjednodušujeme křesťanský život, jak si umíme vybrat jen to, co se nám líbí. Líčil farizeje z historického hlediska a dovozoval, že vždy cokoliv je činěno bez pokory, je farizejské. Závěrečná gradace spěla k tomu, že nám přál, abychom uměli s úsměvem a klidně umírat. Když jsme vycházeli ven, u posledních dveří stál mladík a zářil. Snad sám sobě a snad i nám připadal jako celník.

⁵ Svatá Anežka Česká byla kanonizována v roce 1989.

⁶ Zatímco v evangelických církvích si duchovní může (přínejmenším v určité míře) vybírat, na jaký biblický text bude kázat, v římskokatolické církvi je to pevně dáno prostřednictvím tzv. lekcionáře (srov. i níže v textu). V celé církvi se tak ve stejný den čte stejný úryvek evangelia, který je také základem kázání.

65. Kostel sv. Antonína v Holešovicích, Kopeckého nám.⁷

17. 10. 65 přítomno asi 140 lidí

Tento velkokostel je skutečně navštěvován velkým množstvím lidí v každou ranní i večerní hodinu a v každý den. Na mši svaté od 8 bylo asi 400 lidí, viděli jsme je právě vycházet z kostela, od devíti jich bylo méně. Kázal malý brýlatý kněz středních, vlastně spíš mladších let a čistého, křehkého hlasu. Kázal dost akademicky o sv. Cyrilu a zvláště o jeho mládí a přes nejlepší snahu se mu jaksi nedařilo upoutat pozornost lidí, rozptýlených po kostele. Vyprávěl, jak sv. Cyrilu nabídli v Cařihradě bohatou nevěstu, výhodou partii, ale on odmítl a stal se knězem. Při té příležitosti se kněz zmínil o otázce celibátu. Řekl, že je pro celibát, protože kněz má patřit všem ženám, ne jen jedné, a to byla pěkná myšlenka. Velmi nás zaujala novinka: epištolu četl malý, asi dvanáctiletý ministrant z kazatelny, kam potom vystoupil kněz. Byla to jedna z prvních fází liturgické úpravy. Ještě malinkou poznámku – je zde výborný varhaník.

18. 6. 67 přítomno asi 220 lidí

Dnes zde v 9 hodin slouží mši sám bývalý generální (kapitulní) vikář a nyní zdejší administrátor [Antonín] Stehlík a má také kázání. „Církev“, zahřímá od malého pultu, jaký známe z evangelických sborů a odkud teď promlouvá místo z kazatelny, „nás učí – a pochopitelně Kristus také – pravé zbožnosti, jež se neprojevuje navenek, ale v srdci.“ Kázání je na Mat[ouše] 5, 20–24. Hovoří o opravdové pokoře pěkně a důrazně, jen jeho gesta jsou jaksi přímo císařovská. Jednou rukou objímá pultík a druhou napřahuje nad první lavice. Lidské jednání je nevyzpytatelné, pohnutky srdce nikdo nezná. Odvolá se na Čapkovy povídky z kapes a vypráví povídku o vraždě na Slovenské kolibě. Snad jediný Bůh nás může znát a soudit a jen čistota našeho srdce je důležitá.

Je to silný velký pán s prostrannou pleší, který se dost těžce ohýbá, když slouží mši. (Je zde již sloužena čelem k lidu a česky⁸.) Postavou a důstojností si v ničem nezadá se synodním seniorem Viktorem Hájkem; a já přemýšlím, jak si na zemi připadá *opravdový* kardinál...

⁷ Dnes Strossmayerovo náměstí.

⁸ Změna liturgického jazyka (z celocírkevní latiny na příslušné národní jazyky) a postavení celebrujícího kněze (čelem k věřícím) byla jedním z výsledků druhého vatikánského koncilu, prosazovala se ovšem jen postupně, v různých diecézích, respektive i chrámech během několika let. Ostatně ani „otočení“ duchovního a služba u stolu Páně, namísto oltáře, z koncilních dokumentů přímo nevyplývaly – třebaže nebyly ani zakázány a neobvyčejně rychle se rozšířily.

66. Kostel sv. Apolináře na Novém Městě, Apolinářská ul.

30. 4. 67 přítomno asi 45 lidí, mši sloužil administrátor ThDr. Josef Pašek

Tyto končiny jsou velmi nebezpečné, tak ministrant kráčel do kostela v jedné ruce ornát, v druhé vedl psa. Psů je zde ostatně víc než věřících, alespoň se tak z počátku zdá. Pan farář je bodrý padesátník s typickou hlavou i bráškem duchovního. Má silný hlas a živé kázání, které se mu rozrůstá v odbočkách a paralelách a které je proneseno s otevřeností a celkem i s vervou. Zamýšlí se nad modlitbou, církev slaví teď před připomínkou nanebevstoupení, prosebné dny. – Modlitba je jako tep duše (úvahy o srdci, tepu a smrti). Je zdrojem našeho štěstí (úvahy o tom, co si lidé třeba v televizní besedě všechno přejí). O obsahu naší modlitby (můžeme prosit za všechno – Proste a bude vám dáno – ale také: Žádejte nejprve království nebeské a ostatní vám bude přidáno). Bůh není automat, jenž na modlitbu plní všechna naše přání a na nějž bychom se mohli zlobit, když nefunguje. Je to důvěrník, kterého máme prosit o sílu ke spoluúčasti na jeho plánu. Nestačí se modlit, když už je zle, na modlitbě máme se hlavně posílit ke konání Boží vůle. I když jsou to modlitby povšechné, není to špatné, neboť znamenají, že se modlíte o věci veliké a vznešené a ne jen o své potřeby.

Kázání bylo upřímné a tak je z něj cítit i osobu kněze. Zdálo se mi, že má tři problémy, tři kulminační body svého myšlení: strach ze smrti (hovory o srdci, smrti, úcta k lékařům), strach o posmrtnou, ale i zdejší, blaženost, jež obě jsou odměnou dobrých duší, a tajnou obavu, jak přesvědčíme svět, že je Bůh, když naše modlitby plní i neplní, zázraky činí i nečiní, když tedy, jakmile začneme pochybovat, těžko hned najdeme jistotu a uklidnění. Možná, že to je jen moje fikce, ale zdá se mi to typické: Z těchto zorných úhlů vidí do sebe zahledění kněží život. Jistě se dostanou v myšlenkách dál, často daleko, ale jak málo skutečných problémů, to je konkrétních překážek; jak málo spoluprožívají problémy svých věřících! Jejich spojení s lidmi – a křesťany – je dáno formálními vztahy v církvi. Kněz – jistě upřímný a dobrý člověk. Ale kde zůstalo křesťanství?

67. Kostel sv. Benedikta na Hradčanech, Hradčanské nám.

26. 3. 67 přítomno asi 55 lidí

Je Boží Hod a hned vedle u sv. Víta začíná pontifikální mše, hodně lidí spěchá tam, na větší podívanou. Zde v malém barokním kostele, přeplněném starožitnickými drobnostmi, ostatky a čadícími svícemi, je zcela venkovské prostředí. Nahrblý kněz se zlou tváří, ale milým hlasem, začíná kázání přáním šťastných

Velikonoc. Lidské pojetí radosti je zcela přízemní a i svátky mají lidé rádi pro ten den volna a pro jarní slunce. Ale naše radost má být docela jiná. Jako o Vánocích to není jen stromeček, tak teď to není jen počátek jara, který nás rozveseluje. Připomněl zpěv na Bílou sobotu, který mluví o Boží nevyzpytatelnosti, s níž On činí svůj plán. Adam jaksi musel zhřešit, i to byla součást vykupitelského díla. Je to tak, že Bůh i největší hřích, Adamovu vzpouru, použil podivuhodně k vrcholnému projevu své lásky (teď si vzpomínám, že i d[ůstojný] p[an] Hájek [v kostele] u [sv.] Jana Nepomuckého řekl ráno podobnou myšlenku: největší hřích Židů, bohovraždu, obrátil Bůh v největší dobro pro lidstvo). Lidé se ptají, jak je možné, že je na světě tolik, utrpení: kdyby byl Bůh, nemohl by se na to dívat. Ano, naše radost na tomto světě není dokonalá, náš život je spíš křížová cesta, ale Bůh svoji lásku osvědčil spravedlností, jež se každému dostane, a dokonalou radostí v nebi. Pro ni musíme něco dělat. Obnovme křestní slib, který nás zavazuje nejen věřit, ale činit. – Začal své kázání těžce, zajíkávě, nervózně povytahoval obočí, končil velmi plynule a měkce. Ministrant je starší pán, kterého znám z Klánovic, kde v tamní útulné kapliče občas ministroval v době, kdy se tam pro mne otevíral svět.

68. Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně, Cyrilometodějské nám.⁹

31. 7. 66 9 hod., přítomno asi 160 lidí

Kněz dlouho, dlouho zpovídal a tak jsme se mohli zatím rozkoukat ve vysokém, členitém prostoru, kam barevná okna propouští jen málo světla. Výzdoba, jež má být gotického stylu,¹⁰ je pochmurná, drobnými liniemi a kresbami je vyplněn každý sloup a každá plocha. Samotný oltář je jako chrám v chrámu – i s kopulí. V 9.15 konečně kněz zavřel zpovědnici, požádal čekající, aby přišli až po mši a bohoslužba začala.

V kázání, pronášeném do dvou mikrofonů, z nichž jeden chraptí a druhý píská, vysvětluje epištolu sv. Pavla ke Korintským, jeho rady věřícím. Je to starší pán s velkou kazatelskou praxí a se stále velkou vitalitou. Kázání začal líčením vjezdu Krista do Jeruzaléma, přešel k Židovské válce, kterou podrobně popsal v její krutosti, zoufalství a marnosti, dostal se k správné výchově dětí (zmínil se, že je bývalý kantor), rozvedl epištolu ke Korintským a přednesl ódu na pláč, v níž symbiózně spojil pláč Kristův a pláč náš, vrátil se na chvíli do Jeruzaléma

⁹ Dnes Karlínské náměstí.

¹⁰ Kostel je ve skutečnosti novorománský.

a skončil obrazem plačícího Ježíše. Kázání trvalo jistě půl hodiny, ale bylo pěkné. Při mši se i zde zpívá píseň k českým patronům: Ejhle oltář Hospodinův září, slyšíme ji už asi potřetí tento měsíc. Varhaník při tom trochu spěchal na věřící, jinak varhany jsou zde nádherné a varhaník dobrý. Bohoslužeb i přijímání se jako jeden z asi pětadvaceti mladých, účastnil také Pavel Smetáček.

69. Kostel sv. Ducha na Starém Městě, Dušní ul.

20. 8. 67 přítomno asi 30 lidí

Je to celkem malý kostel, jen s velkou šňůrou od zvonu právě uprostřed kostela. Je tak velký právě pro pana faráře, to totiž není snad pozemský člověk, spíš éterická bytost. Je to už starší, šedivý pán s trochu většími předními zuby, takže tak trochu připomíná malou boží myšku a podle toho také jemňounce mluví. I čtení evangelia je pro něj čin přímo revoluční. Káže na text z Mat[oušova evangelia] 6, 24–33 a kázání čte. Mám podezření, že všichni kněží z duchovní správy u sv. Jakuba čtou v neděli stejně a nic neříkající homilie. Chudoba je těžká věc, ale zaměřením na duchovní věci ji snadno překonáme. Při utrpeních myslíme na utrpení Kristovo a uleví se nám. Pán nám ukázal, že se mu líbí docela jiné věci než nám: ne roucho Šalamounovo, plné drahokamů, ale prostá květina. On podle toho i žil a my máme být také takoví. Mše je u oltáře, ale česká, což je zde novinka. Lidé se přizpůsobili rychle, skoro všichni se účastní liturgie.

70. Kostel sv. Fabiána a Šebestiána v Liboci, Libocká ul.

16. 7. 67 8 hod., přítomno asi 90 lidí

Empirový¹¹ kostel v půdorysu kříže, prostorný, ale se špatnou akustikou. Česká mše podle nové liturgie, kněz slouží nejprve sám, pak jeden mládenec z přítomných jde ministrovat, ale už tomu odrostl, napůl se stydí, že je vůbec u oltáře a napůl, že je tam tak málo platný. Kázání není, přesto, že je na vývěsce uvedeno, a oznámení – hlavně dlouhou řadu zesnulých, za něž se máme při mši modlit, čte kněz před začátkem bohoslužeb. Trochu nesměle se dívá kolem, když připomíná, že v tomto týdnu mše budou až večer, teprve v příštím týdnu zas dvakrát denně. Nikdo nic nenamítá. Je to muž sportovní postavy a v nejlepších letech, s kulatou tváří a řídkými krátkými vlasy.

¹¹ Spíše pozdně klasicistní.

71. Kostel sv. Filipa a Jakuba na Zlíchově

16. 4. 67 přítomno asi 45 lidí

Kostelík ne jen zdálky, ale i ve svém okolí a i uvnitř venkovský, 45 lidí jej naplní. Pan farář (jmenuje se Blecha) spravuje, jak jsme později zjistili, ještě farní obec Butovice. Je mladý, ale jeho slova jsou již profesionální, uhlazená, nevzrušivá, odevzdaná. Pěkné řečnické cvičení. Napadlo mne, že by církve dovedla pokřtít i Diogena, aniž by na něm chtěla něco víc, než aby si dal do svého sudu křížek. Horlit by mohl, o čem chtěl, a byl by z něj ještě dobrý kněz, protože by byl co nejdál ruchu života. Když jsme slyšeli tyto mladé kněze, napadá nás otázka, jestli se v semináři učí jen bigotnosti, nebo jestli ten jediný čin, že se do semináře přihlásili, vyčerpá tyto lidi natolik, že jim nezbyla žádná aktivita.

Dnešní text: Maličko a neuzříte mne a opět maličko... Toto Kristovo maličko má nás provázet životem v jeho radostech, a co je častější, v jeho strastech, neboť všechno je tak krátké. I v duchovních věcech: chvíle, kdy jsme jakoby opuštěni Boží milostí, ale i ty, v nichž nás Jeho světlo rozzáří, jsou kratičké. Nezoufejme si a nepychněme. Kázání bylo dobře stylisované, pronesené plyně. Nelíbilo se nám, že se omezilo jen na útěchu. To je jen polovina pravdy. Maličko sice do času, ale velké věci do významu, nabízí nám v našem životě Bůh.

Evangelium, které se v katolické církvi čte o nedělích¹²

1. adventní	Mat. 21,1–9	Hod Boží Svatoduš[ní]	Jan 14,23–31
2. adventní	Luk. 21,19–31	Pondělí svatodušní	Jan 3,16–21
3. adventní	Mat. 11,2–10	Úterý svatodušní	Jan 10,1–10
4. adventní	Jan 1,19–28	Sv. Trojice	Jan 3,1–15
1. po narození Páně	Luk. 2,33–40	1. po sv. Trojici	Luk. 16,19–31
2. po narození Páně	Luk. 2,42–52	2. po sv. Trojici	Luk. 14,16–24
3. po narození Páně	Jan 2,1–10	3. po sv. Trojici	Luk. 15,1–10
4. po narození Páně	Mat. 8,1–13	4. po sv. Trojici	Luk. 6,36–42
5. po narození Páně	Mat. 8,23–27	5. po sv. Trojici	Luk. 5,1–11
6. po narození Páně	Mat. 11,25–30	6. po sv. Trojici	Mat. 5,20–24
7. po narození Páně	Mat. 13,24–30	7. po sv. Trojici	Marek 8,1–9

¹² Zjednodušený římskokatolický lekcionář, který je zmiňován výše v pozn. č. 6. Jeho vložení na toto místo rukopisu nemá žádné racionální zdůvodnění, nejspíš mohlo jít o nedopatření při finální redakci rukopisu.

devítník ¹³	Mat. 20,1–16	8. po sv. Trojici	Mat. 7,15–21
9. po narození Páně	Luk. 8,4–15	9. po sv. Trojici	Luk. 16,1–9
masopust	Luk. 18,31–43	10. po sv. Trojici	Luk. 19,41–47
1. postní	Mat. 4,1–11	11. po sv. Trojici	Luk. 18,9–14
2. postní	Mat. 15,21–28	12. po sv. Trojici	Marek 7,31–37
3. postní	Luk. 11,14–28	13. po sv. Trojici	Luk. 10,23–37
4. postní	Jan 6,1–14	14. po sv. Trojici	Luk. 17,11–19
5. postní	Jan 8,46–59	15. po sv. Trojici	Mat. 6–24–33
Květná	Mat. 21,1–9	16. po sv. Trojici	Luk. 7,11–16
Hod Boží velikonoční	Marek 10,1–7	17. po sv. Trojici	Luk. 14,1–11
Pondělí velikonoční	Luk. 24,13–35	18. po sv. Trojici	Mat. 22,35–46
Úterý velikonoční	Luk. 24,36–47	19. po sv. Trojici	Mat. 9,1–8
1. po velikonocích	Jan 20,19–31	20. po sv. Trojici	Mat. 22,2–14
2. po velikonocích	Jan 10,11–16	21. po sv. Trojici	Jan 4,46–53
3. po velikonocích	Jan 16,16–22	22. po sv. Trojici	Mat. 18,23–35
4. po velikonocích	Jan 16,5–15	23. po sv. Trojici	Mat. 22,15–21
5. po velikonocích	Jan 16,23–30	24. po sv. Trojici	Mat. 9,19–22
6. po velikonocích	Jan 15,26–16, 4		

72. Kostel sv. Františka Serafinského¹⁴ v Krči, U Hrabovky

29. 10. 67, 10.30 hod., přítomno asi 90 lidí

Důstojný pán vypadal starší než jindy a byl dnes nějaký unavený. Oči zavřené, tvář nehybnou, při kázání se díval na jedno místo a musel se velmi soustředit: Dnes je svátek Krista Krále, zamysleme se nad tím, jak je jeho království. Když jsme byli v Alexandrii v muzeu starého Egypta, viděli jsme tam zbytky slávy těch největších starověkých vládců – faraonů. Obrazy znázorňující množství jejich vojska a početnost osobní stráže, zlatou kolébku, do které se narodili a tak podobně. Naproti tomu Kristus? Král králů – v jesličkách, chráněn jen Josefem a Marií. Snad je v srdci každého člověka kus božství, totiž ona touha jít stále výš, většina lidí zaměří ji však hmotně, k osobní slávě, moci a prospěchu. To byl smysl starověkých ideálů: moc, panování, síla tělesná, udatnost v boji. Kristus otvírá nám lepší pochopení Boha – i nás. Kristus přehodnocuje hodnoty: ne

¹³ V původní podobě zrušená, viz níže.

¹⁴ Zasvěcení kostela je dnes oficiálně uváděno jako sv. Františka z Assisi (jde ovšem o téhož světce).

silou, ale pokorou dojde člověk výš. Proti všem starověkým králům, z jejichž říší nic nezbylo než vzpomínka v muzeu, jeho království je bez konce.

Na mši bylo asi 25 dětí, snad v tuto hodinu má to být jakási školní mše. Proto se zde asi nekonala o prázdninách, kdy jsme se zde několikrát byli podívat.

73. Kostel sv. Františka Serafínského¹⁵ na Starém Městě, Křížovnické nám.
26. 3. 67, 7 hod., přítomno asi 55 lidí

Na Boží Hod velikonoční jsem byl sám doma a tak jsem konečně mohl na tuto, tak ranní mši. Starší brýlatý kněz, který mi nemile připomněl zkoušku, jež mám pozítří dělat u doc. Mikuly svou podobou s ním, a který tu sloužil včera Vzkříšení (ale není to ten ještě starší kulatý kněz, jež tu má mši v 9 hodin, kdy jsou zde nádherné – a jak Zorka říká – čím dál lepší hudební pořady), tady přečetl slavné velikonoční evangelium a měl na něj (Marek 16, 1–7) asi pětiminutovou promluvu. Když v předvečer židovského svátku Kristus řekl: Dokonáno jest, neskončil jeho život a nebylo umrtveno jeho dílo, tak jak si farizeové představovali, když také spokojeně říkali – dokonáno jest, ale skončilo dílo naší spásy. Ženy, věrné zbožné ženy, jež jsou i zde nejranější, jsou prvními svědky vzkříšení, pokorné ženy první okusí plody Jeho díla. Kristus zve své věrné do Galileje, zve své apoštoly – ale zve jmenovitě i Petra, i toho, který jej zapřel, a pak litoval. Kristus nás zve všechny, i nás nehodné, kteří jsme nyní Jeho zásluhou obmyti. Přivlastníme si Jeho zaslíbení a dílo, jež pro nás dokonal.

V čtené modlitbě jedna pěkná prosba: – aby farníci šířili radostnou zvěst o zmrtvýchvstání Páně.

74. Kostel sv. Gabriela na Smíchově, Holečkova ul.
4. 6. 67 přítomno asi 30 lidí

Zvláštní, tmavý, výjimečný teplý kostel s freskami. Oltář je ohraničen čtyřmi sloupy pevných nebes. Mši sloužil starý kněz, pomáhal mu ještě starší ministrant. Na člověka zde dýchne ponurost, která je v jeho představách, stejně jako v představách stavitelů před asi 70 lety, podivnou cestou nepochopení symptomem středověku. Mše byla sloužena latinsky, kázání nebylo a zřejmě zde vůbec nebývá. Ženy, sedící v pravé polovině kostela s knězem latinsky recitovali. Kněz mluvil zpěvavě, nezúčastněně. Malá hrbatá paní začala svou, pravděpodobně

¹⁵ Viz předchozí poznámku.

častou, pomalou pouť po kostele s kasičkou v ruce. Jediné mladé děvče se zúčastnilo bohoslužeb až úplně vzadu v opuštěné lavici umístěné vprostřed, takže seděla, stála a klečela vždy ve stejné přímce s knězem. Když člověk v údivu nad dojmem, který dokázalo vzbudit toto malé shromáždění, zaklonil hlavu a podíval se do výšky, viděl, že strop je obložený dřevem a má silné dřevěné trámy.

75. Kostel sv. Gotharda v Bubenci, Krupkovo nám.

6. 2. 66, 9.30 hod., přítomno asi 170 lidí, sloužil ThDr. M[iroslav] Rajmon

Zcela česká liturgie, ale velmi špatný zpěv. Tvář i chování kněze je nevýrazné, bázlivé a tak i kázání. Člověk jistě chodí do kostela z jiného důvodu, než poslouchat kázání, ale v tomto kostele, jenž je mým farním, mi budiž dovoleno se trochu stydět. Pan farář je stále takový, jak se na něj pamatuji – samá snaha smířit křesťanství se světskými tendencemi. – I v technickém pokroku se projevuje dobrodiní Boží, správní křesťané přispívají k němu a plní své společenské povinnosti. – To je jistě pravda. Ale tím se ještě nestanou správními křesťany, ba ani správními členy společnosti.

12. 4. 66 přítomno přes 500 lidí, a Otec biskup Dr. F[rantišek] Tomášek

Využil jsem jednu z posledních příležitostí a v 18.30 jsem spěchal k svému farnímu kostelu, na který mám tak hezké vzpomínky z doby, kdy zde kázal d[ůstojný] p[an] [Josef] Hermach a kam teď jdu jen velmi zřídka. Před kostelem stojí volha s vlaječkou biskupství či jakou a s civilním šoférem. V kostelíku nabito, 500 až 600 lidí, ke konci mše asi ještě víc, člověk nemůže ani sepnout ruce. Mši česky slouží apoštolský administrátor pražský s trojí asistencí. Lidé jsou zjevně zvědaví víc na něj, než na Pána Krista, který se zde zpřítomňuje. Přesto jsou všichni dobře znalí pořadu mše, nejsou tu ze zvědavosti a dobrá polovina jich pak přistupuje k přijímání. Zato já jsem zvědav. Na kazatelnu vystupuje jednoduchý člověk, činící dojem horlivého Božího sluhy. Přichází přenést na nás poselství a duch koncilu; hovoří severomoravským přízvukem, celkem prostě, ale plynule, bez obtíží a bez zadrhnutí. Jen snad až příliš dlouho na ten stlačený dav. Hovoří o přípravách koncilu, o duchu, v němž probíhal, několikrát se zmíní o [papeži] Janu XXIII., zdůrazňuje modlitbu, vzájemné pochopení a zvedá hlas pokaždé, když hovoří o tom, že koncil není pro archiv, a že by nic nebylo vykonáno, kdybychom všichni nezačínali s láskou ve svém

okolí. Optimismus tam, kde nekonáme své, ale Boží dílo, to zdá se, je i kazatelovo krédo. Na závěr citát z Augustina: „Pro sebe jsi nás stvořil, Pane...“ Po mši ihned odchází. Před kostelem slavnostní loučení: květiny, potlesk, volání („Ať žije Otec biskup“). A prostá, skromná gesta. Rozpačitost sedláka.

76. Kostel sv. Haštala na Starém Městě, Haštalské nám.

6. 8. 67 přítomno asi 35 lidí

Snad to býval kdysi slavný kostel, když ke dvěma lodím museli přistavět ještě další dvě, takže je dnes podivného tvaru, totiž širší než delší, má samé zákoutí, oltář, svíčku, ale žádné lidi. A žádného kazatele. Pan farář má možná jiné dobré vlastnosti a jiné zásluhy, ale lidí mu sem chodí málo. Svě, asi pětiminutové kázání čte podivným hlasem ze dvou úzkých papírků a vypadá to, jako když si herec smutně přeřikává svoji úlohu a to už v polospánku a v posteli. Klesá hlasem a je apatický jako když ho bolí zuby a jen asi dvakrát se probere k ráznému nástupu: I my máme osvědčovat lásku k bližnímu. Máme pokorně a trpělivě snášet běžná příkoří a životní utrpení, tím právě získáváme drobné hodnoty pro církev a i pro sebe. To je náš nejvlastnější úděl. Při vzkříšení čeká nás proměnění spolu s Kristem, ano, to, co jsme četli o něm, stane se i na nás. Dnešní neděli jsem si všiml, že prosby, které kněz pronáší po kázání, jsou stejné co do myšlenek i formulace ve všech kostelích: abychom uměli milovat své bližní, a za ordináře i kněžstvo diecéze, aby úspěšně dokončili práce na liturgické obnově.

77. Kostel sv. Havla na Starém Městě, Havelská ul.

23. 7. 67 přítomno asi 170 lidí

Svatohavelská farnost má dnes společnou duchovní správu s Týnským chrámem a jako tam poslední, tak zde je téměř první ranní mše v Praze. Stejně jako v Týně má pan farář zpoždění, ale ne z lhostejnosti, naopak, jakoby se připravoval, modlil, soustředil, aby jeho projev byl co nejlepší. Mše je zpívaná, latinská, i modlitby po krédu jsou latinské; ale jak zpívaná! Zpívaná všemi přítomnými. Někteří ze zpěvníku beuronského kláštera¹⁶ se starými notami, většinou však z paměti. Jakoby se tu sešly všechny pražské chrámové sbory před vlastním

¹⁶ Jedna z kongregací benediktinského řádu, proslulá tzv. beuronskou uměleckou školou. Beuronští mniši v Praze spravovali Emauzský klášter (do roku 1947) a ženský klášter sv. Gabriela na Smíchově (do roku 1919, viz výše č. 74).

vystoupením na generální zkoušce. Ale chrámové sbory to nejsou, v nich jsou lidé všeho věku, zde jsou převážně mladí. Beuronští mnichové musí mít radost. A mohou se přijít učit.

Kázání není, kněz čte z kazatelny svým měkce modulovaným důrazným hlasem pastýřský list o společenství věřících. Beze slova úvodu a bez komentáře, list je to pěkný a komentář nepotřebuje. Je však vidět, že jej nečte poprvé, že si jej přečetl a promyslel, protože jej vlastně přednáší, dělá z něj monolog. Ostatně všemu co činí, každému pohybu a slovu dává vnitřní soustředění a tím zdání dramatu. Přítomní jsou strženi a účastní se. Účastní se latinské zpívané mše!

U dveří stojí miska, na kterou si z košíčku ti, kteří chtějí přistoupit k přijímání, položí hostii. Je jich jistě padesát. Tak i toto mi připomnělo Českou Lípu.

78. Kostel sv. Ignáce na Novém Městě, Karlovo nám.

19. 2. 67, 9 hod., přítomno asi 300 lidí

Mladý kněz, o kterém jsme si mysleli, že to je ministrant, četl nejprve nový postní řád. Hlas má pěkný a trochu nesmělý, do velké prostory se jej snaží přenášet ampliony, kterým je rozumět, když člověk stojí těsně u nich. Obklopuje ho osm ministrantů v bílém a v předních lavicích je asi 30 dětí. Před samotnou mší vyzve varhaníka, aby opakoval melodii, na kterou pak lid zpívá Kyrie. Po celou dobu leží jedna stařena na schodech postranního oltáře tváří k zemi. Já mám pochopení pro individuální křesťanství, v němž se nejprve každý se svým trápením vyrovná sám, ale přece jen by ji její víra – jistě velká víra – měla spojit s ostatními. Nikdo cizí k ní ovšem tady nikdy nepřijde a nepromluví. Spíš štitivě se odvrací a sedá si způsobně do lavic. A zpívá Kyrie. – Abych pokračoval: mše je česká, modlitby místo kněze zpívá sbor, jenž se sejde vedle oltáře, epištolu přichází číst jeden z věřících. Kázání vlastně není, jen pár slov k dětem: Konec Kristova života nebyl smutný, nebyla to smrt ale vzkříšení. Oboje, utrpení i sláva patří k sobě a my, kteří jsme jeho učedníky, jsme na tom také tak, víme, že utrpení se nevyhneme. Ne jen vy, vím to i já. Právě v postě se máme odříkáním připravit na pozemská utrpení pro Krista. – Pak se obracel přímo na děti a formou otázek jim připomínal, co je to doba postní („Ne, Miriam to vždycky ví, někdo jiný.“)

Při mši je tu mnoho zúčastněných a v celé bohoslužbě je, zdá se, dost promyšleného a připraveného, vcelku je zde příjemně. Na první pohled jen nevytopený prostor odlišuje toto shromáždění o deváté od ovzduší v dobrém evangelickém sboru.

Komentář ke konstituci o církvi

od dr. V[áclava] Bendy, otištěný v Katolických novinách č. 32/XIX.

Jelikož texty II. vatikánského koncilu nejsou u nás přístupné, uvádíme tento komentář k hlavní části významného dokumentu koncilu. Pro každého, kdo žije v představě o církvi neměnné, či o jejím středověkém myšlení, anebo kdo pochybuje o opravdovosti snahy po vystižení Božích věcí, je jistě vrcholně poučný; nechť jej čte nezaujatě a pozorně.

Věřoučná konstituce o církvi je základní a hlavní dílo koncilu. Všechny ostatní dokumenty se vztahují k tomuto ústřednímu tajemství církve. Poprvé se toto téma objevilo na pořadu jednání I. vatikánského koncilu (1870), ale stanovený program tehdy zůstal nedokončen, protože vnější vlivy přerušily konání koncilu. Bezmála za sto let je znovu tato tematika předmětem zkoumání – ovšem podmínky jsou už hodně změněné. Evropou a celým světem plynou už nové obrodné proudy (biblické a liturgické hnutí, důrazné společenství a ekumenismus) a to vše má značný vliv na současnou teologii. ...

V definitivní podobě má konstituce osm kapitol a vždy dvě sousední kapitoly jsou spolu logicky i obsahem spřízněné: A) I. a II. kapitola přináší nauku o tajemství církve v nadpřirozeném (transcendentálním) i přirozeném (dějinném) smyslu. B) III. a IV. kapitola popisují organickou strukturu církve: Služebné funkce pastýřů a úkoly laikátu. C) V. a VI. kapitola hovoří přímo o smyslu a účelu církve: posvěcení všech lidí ve světě i v řádu evangelijních rad. D) VII. a VIII. kapitola uvádějí závěrečný (eschatologický) cíl církve a hovoří o společenství celé církve (společenství svatých) kde Panna Maria má svůj základní význam a místo, jako Kristova matka a matka všech křesťanů.

1. kapitola: Tajemství církve

Konstituce začíná přímo programovým termínem: *Lumen gentium* – Světlo národů. Kristus je tímto světlem národů a září pro ně ve své církvi. Už tímto termínem je kvalifikován reformní program koncilu: Kristovo světlo (nebo: Kristus je Světlo) má zářit na tváři církve a všechny národy má prozařovat ohněm evangelia: přinesl na zemi oheň a chce, aby se rozhořel. V tomto smyslu je tedy církev svátostným znakem Ježíše Krista, je svátostí (tj. tajemstvím) jako On je původní Svátostí (tj. Tajemstvím). Naše katechismy chápou termín „svátost“ příliš úzce: jako sedm jednotlivých svátostí, posvátných znaků, které ustanovil Kristus, aby naznačovaly skrytou milost. Tato milost pak působí, pokud se svátost uděluje. Obsažnější význam svátosti je však starší a konstituce jej předpokládá. Už sv. Cyprián označuje církev jako svátost jednoty a spisy církevních otců mluví na mnoha místech, že sám Kristus, Písmo, liturgie a církev je „mysterion – sacramentum“, tedy česky:

svátost. Na základě tohoto klasického zvyku znovu konstituce předpokládá, že Kristus i církev je původní Svátost: nejjintimnější sjednocení s Bohem a jednota celého lidstva. Být v církvi znamená být v rodině Božích dětí. Tato církev se však uskutečňuje ve světě a v dějinách a je místem našeho lidského rozhodování před Bohem i před bližními. Origenes říká, že církev je tu už od počátku lidstva. A tato Bohem uskutečněná a povolovaná lidská rodina se stává Kristovou církví v jeho vtělení, zmrtvýchvstání a nanebevstoupení – výrazně pak v den seslání Ducha sv. Tehdy se církev stává „komplexní skutečností“ – božskou i lidskou. Duch sv. z ní vytváří společenství služby. Na důkaz této skutečnosti uvádí konstituce biblické obrazy a podobenství, přijatá z každodenního života: církev je Boží rodina, rozestavěný dům atd. Je to společenství lidí, které Bůh volá k sobě, ke spolupráci, k přetváření světa. Tito lidé tvoří jednotu s Bohem i mezi sebou. Písmo je také nazývá Kristovým tělem a chce naznačit, že všichni (jako Kristovo tělo) se zúčastňují života trpícího i oslaveného Pána. To se uskutečňuje naší vírou, přijetím křtu a eucharistickým sjednocením.

Kristus jako Boží Slovo a Čin je centrem celého světa a vstupuje i do lidského osudu, do života lidského společenství. Celý tento vztah je osobní, to je na úrovni Boha s lidmi, lidí s Bohem a lidí mezi sebou navzájem. Církev tedy není pouhé „něco“, spolek, instituce, nýbrž živé společenství osob v lásce a službě. Kristus mezi lidmi (v církvi) se reprezentuje ve své tajemné skutečnosti jako Bůh a člověk, ve své svátostné struktuře. Kristus v církvi (a tedy i církev sama) je viditelný i neviditelný organismus: hierarchicky ustanovená společnost, ale i duchovní společenství povolanych. viditelná i neviditelná církev, to nejsou dvě různé veličiny oddělené od sebe, nýbrž jediná komplexní skutečnost, která existuje spojením a společným růstem lidských i božských prvků. Kristus, církev i svátosti mají obdobnou boholidskou strukturu. Proto může být pouze jedna Kristova církev, která se uskutečňuje (subsistit, nikoliv est) v katolické církvi, která je vedena Petrovým nástupcem a biskupy s ním spojenými. Tedy jediná existenční forma církve Kristovy spočívá v katolické církvi. Pozor na formulaci! Neříká se: je to římská církev, protože římská církev (jako místní církev) je pouze dílem světové církve, i když její biskup je hlavou všech biskupů katolické církve. Papež je označen jako Petrův nástupce a ne jako římský velekněz (jak to bylo v návrhu z r. 1963). Církev jako Boží lid není zcela totožná s katolickou církví, protože elementy církevního posvěcování a Boží pravdy existují i mimo katolickou církev. Tyto „prvky mimo“ jsou odrazem a ozvěnou Ducha církve, který vane, kam a kdy chce. Církev tedy nemůže být uzavřeným společenstvím, nýbrž otevřenou skutečností Boha a všech lidí. Proto je svatá, ale současně potřebuje stálé obnovy. Je svatá i hříšná, božská i lidská: patří Bohu i nám – lidem!

Zdá se nám velmi šťastné, hovořit o církvi jako o procesu uskutečňování Božích záměrů skrze vyvolené a zdá se nám pravdivé chápat lidské i božské neoddělitelně právě v tomto procesu, jak to činí konstituce. A přece nás něco zaráží a řekli bychom, provokuje. Onen scholastický způsob, pracovat podle týchž logických pravidel s pojmem a skutečností. A tak celá dynamika pojetí je zde spíš jen zobrazena, nevané. Základem zájmu teologů je stále existence, část skutečnosti, pojmově pojetelná. Stále ještě není pochopeno, že prvořadou realitu mají vztahy, ať už pasivní, jako působení věci na věc, nebo aktivní, jako jednání rozumné bytosti. Učení není rozvzpomínání se na ideje, ale dotek těchto ideí, židle není kus dřeva, ale je to to, co mi stojí v cestě. Církev není souhrn (někoho takového nebo něčeho jiného), ale je to spoluodpovědnost jednajících. A proto také nikoliv biskup tvoří místní církev, ale jeptiška, když myje nemocného. Proto Krista ve svátosti neuctívám pokleknutím, nebo tím, že jsem zbožně přítomen na mši, třebaže mě někdo říkal, že je to dostatečné a třebaže já se s tím mohu spokojit. Cítím – alespoň když budu upřímný, tak to cítím a to je pro mne směrodatné – že ho neuctívám vůbec, pokud v tu chvíli nemám konkrétní rozhodnutí k pomoci bližnímu.

79. Kostel sv. Jakuba na Starém Městě, Malá Štupartská

25. 5. 67, 7.45 hod., přítomno asi 60 lidí

Kostel je uvnitř skutečně velkolepý, září barokním zlatem a blankytnou modří, neboť je právě po renovaci. Byl tak upraven nejspíš proto, že vzhledem k cizineckému ruchu je třeba mít v Praze alespoň jeden reprezentační kostel a také proto, že se zde konají četné varhanní koncerty. Zdejší varhanní hudba je velká věc a když se v Praze řekne katolický kostel, myslí kdekdo právě na koncerty u Jakuba, jako na („jedinou“) zásluhu a kulturní přínos náboženství. Kostel činí světský dojem také proto, že je tak dlouhý, že vzadu stojící člověk prožívá víc nádheru chrámového prostoru než mši u oltáře.

Dnes je všední den. Mše je zpívaná, pan farář má krátkou promluvu k svátku Božího Těla. Již 700 let slaví církev tento svátek jako dík za velký dar, jenž máme od Boha: Tělo Kristovo. Ustanovení svátosti oltářní připomínáme si sice již na Zelený čtvrtek, ale to je den, zkalený utrpením velikonoc. Kristus byl mnohokrát oslaven od Boha i od lidí a církev má tento jeden radostný den zasvěcený jeho oslavenému tělu. Zúčastnit se v průvodu (zde bude v neděli) a veřejně oslavit tento svátek, to patří k našemu přiznání se ke Kristu. Vyznáváme tak spolu s Petrem: Ty jsi Syn Boha živého, my jdeme za tebou, jsme tvoji učedníci.

Kněz je vyšší postavy, zcela šedých vlasů, má poznámky, do nichž občas nahlíží. Patetickým hlasem bohatě bez mikrofonu zvládne celý prostor.

80. Kostel sv. Jana Nepomuckého na Skalce, ul. Na Slupi

30. 6. 67 přítomno asi 90 lidí

Velmi nás udivilo, že zde dnes sloužil mši kněz z Týnského chrámu, ale to je v důsledku dovolených. Byli jsme rádi, protože to je obdivuhodný, svérázný člověk.¹⁷

Čtení z Písma: I. Kor[intským] 15, 8–10 a Marek 7, 31–37. Kristus otvírá řeč i sluch začíná tichým hlasem, a protože akustika kostela je špatná, již v páté lavici téměř neslyšíme, – i my jsme hluší a němí. S námi je to totiž tak: mluvíme, jak nás učili ve škole. Učili nás z paměti a uhlazeně recitovat básničky a opakovat po panu učiteli, co říkal. A čím líp jsme opakovali, tím víc nás chválili. My už dávno nejsme děti, ale mluvíme pořád tak. Je potřeba, aby i nám Kristus otevřel jazyk. (Konečně začíná hlasitěji), neboť my se i tak dětsky modlíme. Odříkáme modlitby a valně na obsah nemyslíme, a protože při tom cítíme, že jsme tím přeříkáním moc nedosáhli, odříkáme ji pro jistotu ještě jednou. Způsob bohoslužeb je teď poněkud měněn, dělá se jakýsi generální úklid v církvi, v liturgii. Co se za věky nahromadilo jako zbytečnosti, vyklízí se teď pryč a tak i drmolivé opakování modliteb. Dříve se tolik řečí nenamluvalo jako dnes. Když chtěl někdo říci něco důležitého, řekl to hned a jednou a stačilo to. Dnes, když chce třeba říct, že má rád svého psa, řekne: Šíleně miluji svého psa; pěstovat zvíře, to úžasně uklidní, nehledě k užítku... atd. Dnes se všechno musí „šíleně“ zdůraznit a mnoha slovy mluvit o jedné věci, čímž vlastně chceme přinutit posluchače, aby ji vůbec vzal na vědomí. Tyto všechny nešvary přenášíme i do svých modliteb. Bůh je nám přítelem a nám se dostalo té milosti, mluvit s Ním. A tak v prvé řadě prosme o to, aby nám, jako tomu hluchoněmemu, otevřel ústa. A co sluch? Umíme my poslouchat? Vyslechneme někoho v klidu? Nebo alespoň rádiu? Z toho se stalo dnes takové chrastítka pro dospělé. Lidé si ho pustí, jen aby měli zvukovou kulisu. Zaposloucháte se, když je tam nějaká recitace? To všechno nám ani poslech tady v kostele neusnadní. Prosme o to, abychom nebyli hluchoněmí. A abychom mohli říct spolu s apoštolem Pavlem alespoň první půli 10. verše dnešní epištoly. Modleme se i za to, aby se váš pan farář, který je na dovolené, vám ve zdraví navrátil. Když je někdo daleko, myslí na něj lidé většinou ve zlém, drbou ho, vy ale myslíte na něj v dobrém, modlete se za něho.

¹⁷ Jednalo se o známého P. Jiřího Reinsberga; srov. rozhovor Reinsberg – Vyšehlid 1997.

81. Kostel sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech, ul. U kasáren

19. 3. 67 přítomno asi 65 lidí

Zlákala mne možnost slyšet mladého důstojného pána s trochu čertovským obličejem a zvláště ušima, který jako tajemník p[ana] biskupa jej doprovázel na postních mších v pražských kostelích. Je ale Květná neděle, tak se jen čtou pašije a kázání není. Kostel je velmi světlý, pašije čteny s citem a spíš hrány, každou postavu čte jiný člověk. [S] bohoslužbou je čtení pečlivě sladěno, zbožnost zde vane v tom dobrém smyslu, vyvěrajíc z úcty.

26. 3. 67 přítomno asi 60 lidí

Nádherná neděle, dnešní Boží Hod. Obávám se, že bych mohl celý tento den pečlivě popsat, vlnky na Vltavě, holuby, kteří se probouzí na Malostranském náměstí, kdybych směl vynechat právě tu hodinu v kostele. Není to jen krásou dnešního dne, já mám z kázání vždycky tak nepochopitelně malé povědomí, že se hrozím, jestli je to všeobecný jev, že kazatelé, až se to dozvědí, budou svým kázáním věnovat ještě menší pozornost než dosud u vědomí naprosté zbytečnosti svého snažení. Již den, byť spíš už hodinu, potom musím soustředit všechnu svou pozornost a hledat s námahou správnou nit logického běhu toho, co jsem slyšel a nevysoukám z ní stejně víc než pár potrhanych a zpuchřelých centimetrů. Ale to neplatí jen o tomto kostele, i když jeho čistota stylu (stavěl Dienzenhofer, malby od Reinera) a po dlouhé době nová úprava, silně zaujmou příchozího. Tak co si tedy pamatují: Na počátku kázání několik citátů z evangelia, osvětlujících soud, utrpení a zmrtvýchvstání. Stroze, s trochou snahy o dramatisaci. Člověk je zvyklý ptát se po smyslu věcí: Kristus, jako člověk, to je lidem pochopitelné, dává návod k mravnímu správnému životu, k řešení osobních i společenských problémů. I jeho smrt lidé pochopí: byl charakterní, neodvolal a byl, odsouzen. Ale zmrtvýchvstání? Jaký to mělo smysl? To můžeme pochopit jen vírou. Jeho smysl je v tom, že nám ukazuje Krista ne jen jako člověka, ale jako Boha. A tím i jeho životní příklad a jeho zákon není jen zajímavý a krásný, je závazný pro každého, je Boží. Pak následoval kus dogmatiky, proč musel Kristus zemřít (byl zástupnou obětí za smrt, jež má následovat hned po hříchu, za smrt těla a navíc za smrt duše) a ústí myšlenkou: I když každý den je náš život spíš jako křížová cesta, každý den máme prožívat kus radosti ze Vzkříšení. Pak ještě velikonoční pozdrav Otce biskupa a společná modlitba, která se nápadně podobá té, již jsem ráno slyšel u Křížovníků, stejné myšlenky, jen jiná formulace. Kazatel hovoří

jasně a jakoby učil děti. Snad trochu bez zájmu. Způsob myšlení a náběhy, jimiž začíná, to, zdá se mi, je projev člověka velké aktivity. Ale pokora, o kterou se snaží, dělá trochu dojem násilí na vlastní povaze. U katolických kněží se člověk setká s celou škálou projevů, ale nikde jsem tak silně necítil opravdovost hraničit s profesionalitou.

82. Kostel sv. Jana Nepomuckého v Košířích, Nepomucká ul.

16. 4. 67 přítomno asi 230 lidí

Toto je snad nejnovější kostel v Praze, posvěcený roku 1942. Zvenku je pěkný, stylový, vnitřní řešení a výzdoba působí ale rozpaky, jakoby i stavitelé si nevěděli rady. Liturgie je česká, je to skutečně oběť všech shromážděných, myslím, že evangelíci i Čechoslováci [= členové Církve československé (husitské)] by byli překvapeni. Některé modlitby pronášel starý muž z lavice – snad kněz na pensi, protože měl na hlavě malou čepičku. Před obětováním přinesly obětiny dvě ženy z lavic a pod. Zato kázání bylo, jak jsme si už zvykli, krátké a nijaké. Kněz má štíhlou postavu a prošedivělé tmavé vlasy, které činí dojem energie, ale jen dokud nezačne mluvit. Hlas má plačtivý a usínající. V době od vzkříšení do nanebevzetí Krista připomeňme si zprávy evangelia o zjevení Pána Ježíše. Roztříštěnost jejich konkrétních líčení, prostá vši legendárnosti, nepřímou dokazuje jejich autentičnost. Není to mýtus druhé generace, ale líčení svědků, kteří ještě sami ani příliš nechápou. Nekonstruují žádné zjevení nepřátelům, žádnou pomstu či triumf nad nimi a také žádné poučení o záhrobní. Jedině Boží inspirace mohla o těch tajemných věcech psát tak prostě.

Přítomny zde byly celé rodiny, v lavicích s tatínky a maminkami jsem napočítal třicet dětí. Snad přece, když trochu přispěli na stavbu, cítí lidé, že to je i jejich kostel, ale snad je to jen tím, že je krásná neděle a rodiny se šly projít.

83. Kostel sv. Jiljí na Starém Městě, Husova ul.

4. 9. 66 přítomno asi 250 lidí, 9 hod., mši sloužil administrátor B[edřich] Metyš

Do kostela sv. Jiljí jsme začali chodit brzy potom, co jsme se spolu poznali. Chodívali jsme sem každou neděli, kázal tu starý kněz, důstojný pan Šíp. Jeho kázání se nám líbila, aniž jsme si uvědomovali proč. Později jsme si ujasnili, jak je moderní a současně zapálený, jak je sečtělý, jak ví o všem, co se děje nejen v kultuře, politice, vědě, ale že ví i o současné ženské módě a co bylo nejdůležitější, že se vůbec nebál. Bylo na něm vidět, že je oddán jedině Bohu a zároveň

Památková ochrana většiny římskokatolických kostelů zaručila, že v moderním urbanizačním vývoji netrpěly zdaleka tolik, jako chrámy jiných křesťanských církví. Fotografie kostelů z poloviny šedesátých let, kdy ještě tolik netrpěly nedostatkem údržby, byly v mnohém totožné se současným stavem – takovouto nástěnkou s ohláškami však na staroměstském kostele sv. Jiljí dnes již nenajdeme. Foto J. David, asi 1967.

umí poznat obyčejný život lidí a může tak lidem v jejich každodennosti skutečně pomoci. Líbilo se nám, jak tento kněz, snad věčně nastydlý, hlasitě a neokázale smrkal. Byl jedním z mála lidí, kteří sice měli hlavu v oblacích, ale zároveň vědí všechno o pozemském životě a tak chválí Boha s plným vědomím. Lidí chodilo mnoho, kolem tří set. V polovině roku [19]64 odešel do pense.

Místo něj je zde teď mladý energický kněz na ježka ostříhaný se zvláštní mluvou. Jeho kázání, to je jediná věta. Věta, v níž není čárek a teček, protože klesnout hlasem, to je zbytečné zdržení. Místo pro bytí i jen malou pomlku teprve není, protože je tolik věcí, které tento farář přímo nutně potřebuje říct, že je úplný div, že kázání vůbec skončí. Poslouchá se dobře, člověk cítí komplexnost jeho pohledu a nemá čas myšlenkami někam odběhnout.

Považujeme tedy tento kostel za náš domovský a kněze za našeho přítele. Před ukončením měsíce ledna roku [19]66 jsem ho navštívil, potřeboval jsem

potěšit, Zorka ležela v nemocnici a čekala ji druhá operace. Když jsem potom byl zde v neděli na mši (kázání bylo úvodem do cyklu o smyslu života moderního člověka), uctil pan kazatel vzpomínkou moji trpící přítelkyni. Řekl, že neštěstí nepřichází jen na lidi zlé a na lidi, kteří nenaplnili život, ale i na lidi čisté a dobré a na lidi v plném rozletu sil. Když jsme asi za měsíc už oba dva mohli jít do kostela, šli jsme sem. Bylo krásné slunečné ráno, jako v pohádce; jako epištola četla se 13. kapitola [epištoly] Korintským. Nepamatujeme se jinak na nic, protože jsme se rozplývali v dících. Na to jitro nikdy nezapomeneme. Šli jsme po mši za panem farářem do zákristie, abychom mu poděkovali za jeho modlitby. Ovšem jen jsme se uvedli a představili a potom už jsme se k řeči nedostali. Kněz nás zaplavil svými myšlenkami o Teilhardovi de Chardin, o vykopávkách, o knihách, které nám nabízel ke čtení a tak jsme se po chvíli rozloučili. Potom jsme začali navštěvovat jiné pražské kostely a kázání sem jsme si přišli poslechnout až zas 4. 9. [19]66. Kněz živě a vitálně a trochu protahovaně četl z Písma: Nepečujte o to, co byste jedli a čím se odívali... ale kázání bylo z nějakého cyklu, a byla to chvála lidské činnosti, práce, povolání, zaměstnání. Pěkné bylo, když ukazoval, že snídaně, kterou připravuje matka, je stejně významná jako činnost vědce či architekta a pěkné bylo i zanícení, s nímž prohlásil za svaté i některé herečky a chválil jako Bohu milého každého, kdo pracuje poctivě. V kázání bylo mnoho sporného, ale nebylo možno necítit spontánnost podání a množství myšlenek.

84. *Kostel sv. Jindřicha na Novém Městě, Jindřišská ul.*

24. 7. 66 přítomno asi 45 lidí

Kostel je ponurý, ale s pěknou a udržovanou květinovou výzdobou na oltáři. Červené kosatce u zlatých ozdob. Jsou tu dobré varhany ba i varhaník. Mimo Němců byli přítomni i tři černoši a nějací domorodci. Text čtení byl o správci, který měl vydat počet a kázání také začalo rozvedením tohoto textu, oživeným silným hlasem a způsobem podání. Pak mluvil kazatel o zpytování svědomí a vyvinul celý systém o počtu stupňů, jak sám sebe zlepšit. Citoval při tom celou spoustu autorů. A podal tak úplný návrh, či předpis, jak zpytovat svědomí a jak se zbavit zlých návyků. První, co člověk má udělat je, že zjistí, že vůbec je zlostný. Druhý stupeň je, když dá zlosti průchod a vzápětí si uvědomí, že to neměl dělat. Třetí stupeň, když se člověk ovládne už v průběhu zlosti a čtvrtý, když zlost pocítíme, ale nenecháme ji vůbec vybuchnout atd.

85. Kostel sv. Jiří v Hloubětíně, Hloubětínská ul.

11. 6. 67 přítomno asi 65 lidí

Zpozčila jsem se asi jen o dvě minuty, proto mne udivilo, že už z dálky slyším zpěv. Začali tedy přesně. Kazatel, mladý kněz, kolem 30 let, po přečtení textu na tuto neděli (Luk[ášovo evangelium] 5, 1–11), hovořil asi takto: Dnes si něco řekneme o mši svaté. Za těch pár neděl, co jsem tady, jsem si všiml, že chodíte pozdě na mši svatou, trusíte se po celé bohoslužby a nejmíc vás je na konci. Jak je tohle možné? Kdyby vás náhodou pozval ředitel podniku, kde pracujete na devátou hodinu do své kanceláře, vím, že byste již nejméně 10 minut přešlapovali netrpělivě přede dveřmi. Sem do kostela vás pozval Bůh jako Pán pánů i jako Pán vašich šéfů a ředitel, jako bytost nejvyšší, a vy – přijdete pozdě! (Jenže ti, kteří toto měli slyšet, přišli až za chvíli.) Další věc, kterou bych vám chtěl říct, se týká žen. Je dobře, že chodíte přirozeně oblékány, ale prosím vás, berte si přes své letní šaty svetry, nebo něco podobného. Myslete na muže, před které si pak stoupnete, jak se mají soustředit, když před sebou vidí mladou, nepříliš zakrytou ženu? (Zde nastalo mírné oživení mezi věřícími a dívání se po sousedech, co tomu kdo říká. Já se k tomu vyrušení přidávám a tiše se ptám, není-li toto takový nevyslovený souhlas s „jediným možným“ pohledem na ženu?) Tak to byly věci vnější, ale nyní přijdou vnitřní věci, které jsou důležitější. Projdeme si mši. Úklona při začátku, moje úklona, znamená, že jsem přišel pokorný před tvář Boží, stejně tak úklona ministrantů znamená, že i oni jsou pokorní a vy, kteří se na nás díváte, se máte s námi ztotožnit. Kdo vejde do chrámu, musí být smířen se svými bližními, nesmí mít v srdci nenávisť. Ta úklona znamená, že jsme si zde všichni rovni u vědomí svých hříchů. Potom, když čtu epištolu a evangelium, myslíte v pokoře na sebe, co vám to osobně říká. Ne jak je běžné „– tak teď to Konopásková slyší na vlastní uši, heč–.“ Mnozí sem chodíte dlouho, třeba i dvacet let a víc, já vím, že už ledacos znáte nazpaměť a asi si říkáte: tohle už jsem slyšel nejmín stokrát, a zeslabíte svou pozornost. Ale já vám říkám: Pokaždé musí být pro vás evangelium novinkou, ne svým obsahem, ale konfrontací textu s vašimi skutky. Nebo myslíte, že všechno je v pořádku? Pak přijde kázání, to je to, co dělám teď, ale nejdůležitější část mše je obětování a přijímání, ale především proměňování. Tento vrchol mše vyžaduje celou naši osobnost, naši ochotu a upřímnost. My máme sami sebe přinést v oběť, protože nic jiného nemáme. Na naší ochotě záleží, jak velká bude naše oběť. Naším cílem je dát se Bohu cele a umět říct: buď vůle Tvá, i při pomýšlení na nemoce a všelijaké nesnáze. Tato nejvyšší část mše by měla ústit potom v radost ze setkání s Kristem, která je

trvalá. Sotva vyjdete z kostela, začnete myslet na všední věci, na věci všeobecné a Kristus se vám ztrácí a ztrácí a přijdete domů a nevíte ze svého setkání s ním vůbec nic. Zatím co byste měli mít radost, aby na vás každý viděl, že jste prožili něco neobvyklého. Vaše radost má být svědectvím pro vaše nevěřící manžely nebo manželky. Až se vás někdo zeptá, proč máte stále radost, tak jim můžete říct o původu svého štěstí, o setkání s Ježíšem. Je to tak jednoduché, musíte však být ochotni a upřímní.

Kněz mluvil rychle, s úsměvem, vysokým hlasem. Je vidět, že zde není dlouho, a že lidé jsou jím překvapeni. Je to kněz, podle mého soudu, velice dobrý, protože dovede strhnout, ne snad řečí, ale svým upřímným projevem. Když se ukloní, tak se skutečně ukloní, ne náhodou, nebo ze zvyku, nebo proti svému přesvědčení, ale vědomě. Když se modlí, tak opravdu cítíme, že mluví s Bohem. A lidé to vědí a tak tam nebyl nikdo, kdo by neklečel, když se klečat má. Tento kněz prostě strhne svou opravdovostí a já si myslím, že o nic jiného nejde, než právě o to, mít tak velkou víru, která se pak projeví i v hlase, i v pohybech a slova přijdou už samy. Lidé, kteří ho slyší pod kazatelnu (tento kněz mluvil od oltáře), mu potom věří a on je může lehce vést a může i leccos požadovat.

86. Kostel sv. Josefa na Malé Straně, Josefská ul.

22. 1. 67 přítomno asi 80 lidí

Je neděle Devítník,¹⁸ fialová mešní barva oznamuje začátek postu. Přes to je kázání radostné. Není zde starý pán, kterého pamatujeme, mši slouží mladý, nebo dost mladý kněz s hlubokým hlasem. Z evangelia se čte podobenství o stejné mzdě dělníků, najatých ráno, v poledne a večer (Mat[ouš] 20, 1–6). Je to jistě text, který dává mnoho podnětů k promluvě, kněz si vybírá ten nejpřirozenější: „Zdaliž mi nepřísluší v mém učiniti, co chci? Či oko tvé je nešlechtné, že já dobrý jsem?“ Jen člověk malé víry může Bohu vyčítat. Zde se objevuje rozdíl, mezi věřícím a nevěřícím: křesťan se dívá k Bohu s důvěrou, protože to, co nám On dává, to není jen spravedlivá mzda, to je láska, to je milost. Láska je víc než spravedlnost. Je jak vítr, kam chce, věje. Bůh, Boží Duch, to je láska. Spravedlnost je přesně dojednaná odměna, láska to je dar. Jestliže jsou chvíle, v nichž ztrácíme se zřetele jeho milost, jsou chvíle, kdy nám sesílá utrpení. To

¹⁸ Předpostní neděle, začínající třítýdenní předpostní období (*empus Septuagesimae*). Slavení předpostního období zrušila reforma druhého vatikánského koncilu, uplatňovaná od roku 1969.

je buď trest – a to nás chce přivést zpátky, nebo je to zkouška, a zkouška to je pro nás vyznamenání. Zkouší se jen to nejlepší. A Bůh má právo nás zkoušet. Má právo, co chce s námi dělat, koupil si nás svou krví. To všechno křesťan ví a raduje se i v nepříjemných chvílích. To nejhorší co by mohl udělat, nejtěžší hřích, je rouhat se Bohu. Neuznat jeho lásku, s níž dělá to, co dělá.

87. *Kostel sv. Josefa na Novém Městě, nám. Republiky*

5. 2. 67 přítomno asi 210 lidí

Potemnělý, uvnitř zašlý kostel, kam spěchá vždy dost lidí, u vchodu ne jen dnes na předjarním sluníčku, ale i v zimní nepohodě stojí slepá paní a prodává Katolické noviny. Kněz se zastřeným, trochu mečivým hlasem je týž, jako u sv. Kříže. Krátké kázání opřel o evangelium (Luk[áš] 18, 35–43). Postní doba, která přichází, je pro nás příležitostí ne jen pro pokání, ale pro konkrétní předsevzetí. Nestačí jen nehřešit, je třeba se zlepšovat a usilovat o dokonalost. To jistě závisí na Kristu, je to jen jeho zásluha, tak jako slepého uzdravil; ale slepec před tím volal k němu, věřil v něj. Ne že by Kristus to nemohl udělat bez něj, ale my se máme ke Kristu obracet s plnou vírou a důvěrou.

18. 3. 67 postní mše Otce biskupa

V šest večer zde byla poslední mše biskupa [Františka] Tomáška, kostel byl nabitý, pět, ale spíš šest set lidí, možná víc. Průběh byl podobný jako minulou neděli či vlastně čtvrtek u sv. Václava v Nuslích. Kázání mělo podobný charakter, biskup stál na kazatelně až v temnu pod stropem a hřímal odtamtud, bylo vidět jen siluetu jeho rozprážených rukou proti oknu. Je svátek sv. Josefa, dnes teď přichází na řadu další z osob kolem Krista (na které je asi celý cyklus zaměřen) – pěstoun Josef. Poslušný, pracovitý, nesoucí všední útrapy dne; i v tom je vzorem pro nás. Kazatel pak postupně přechází na myšlenky z minula: člověk, my všichni jsme před Bohem nepatrní, nemůžeme se protivit Jeho zákonu. Jestliže nás učinil svými adoptivními dětmi, nejsme zdaleka jemu rovni. To co svět hledá, to je hlubší základ života, to nám ukázal Kristus. Zde je cesta ne jen pro jednotlivce, ale i pro společnost a tudy vede jediná cesta k míru ve spravedlnosti a lásce.

Venku stála černá volha s vlajkou.

88. Kaple sv. Karla Boromejského v Karlíně, Vítkova ul.

6. 8. 67 přítomno asi 45 lidí

Takto nějak by si mohl člověk představit svatého Jana: velký, starý, s dlouhými vlasy a zcela bílým plnovousem a promluvu začíná oslovením: Miláčkové! Pak začne hledat v papírech a kázání čte. To zas spíš připomíná mikuláše, jenž čte z notýsku, co které dítě provedlo, aby ho mohl vševědoucně kárat. Ale ne: kázání ne ucelené, pěkné, pronesené vyrovnaným hlasem beze spěchu. Hovoří se v něm o záplavě radosti, kterou jistě mnohý prožil. Takovou uchvacující radost jakou měl Jákob, když se shledal se svým synem Josefem a když řekl: Teď již mohu spokojeně zemřít. Jakou prožil Mojžíš na hoře Sinaj nebo kněz Samuel, když držel na rukou narozeného Ježíška. Takovou radost prožije duše z blízkosti Boží. Víra je ten zvláštní dar a víra je cennější, čím je prostší. Víra se nedá naučit, někteří teologové víru neměli. Co je k ní třeba? Spravedlivý poctivý život a trochu pokory. Právě tu opravdovou pokoru mnozí učení neměli. Je to dar; nemůže slepý chápat krásu barev a hluchý krásu básně. Je potřeba vyjít z nízkosti slzavého údolí a starostí ulice na vysoké hory, plné čistého vzduchu a rozhledu. Víra přichází a zaplavuje radostí srdce – a otvírá člověku cestu k činění dobrých skutků.

Kaple je jednoduchá klenutá místnost v bývalém ústavu sester, uvnitř pěkně zdobená. Harmonium je vlevo vpředu mezi lavicemi.

89. Kostel sv. Klementa¹⁹ v Holešovicích [, Skalecká ulice]

22. 10. 67, 9.30 hod. přítomno asi 100 lidí

Nejmladší ze čtveřice kněží u sv. Antonína odskočí si ze zповědnice tohoto velkokostela na živé křižovatce do malého kostelíčka v tichém parčíku. Čeká ho tam jeho posluchačstvo, lidé, toužící po intimní a láskyplné chvíli, kterou v rušném chrámu nemohou prožít. Důstojný pán má měkký hlas a otevřený projev, je jako beránek, trochu civilní a trochu bez pathosu. Při kázání zpočátku trochu vážne a dívá se na poznámky, ale lidé ho poslouchají tiše a s napětím a on za chvíli už nekáže, ale mluví k nim. – Stojí za to, připomenout si tuto neděli jednu trochu ztracenou prosbu z menší liturgie: při obětování se kněz modlí: ať tato oběť slouží ke spáse celého světa. Dnes je misijní neděle, připomeňme si tedy, za co se opravdu máme takto modlit. Vzpomeňme na tuto Popelku mezi modlitbami i mezi našimi křesťanskými povinnostmi. Kristus řekl: jděte do celého světa...

¹⁹ Zaslavení je dnes přednostně uváděno sv. Klimenta.

On dokázal zmrtvýchvstáním svou božskost, jeho učení a jeho přikázání jsou pro nás závazné. On založil církev jako pokračovatelku svého díla a jedním z úkolů, kterými ji pověřil, je úkol misijní. Když se církev stará o staré památky nebo pěstuje chrámovou hudbu, to je nepodstatný úkol, ale misie, to je bytostná součást činnosti církve. Když jsem minulý týden zastupoval faráře od Týna, který byl nemocen, přišel ke mně jeden černoch pokřtít své dítě. Nemám nejlepší zkušenosti s těmito hosty a není to asi typický příklad, co vám vylíčím, ale je to zajímavé. Tento černoušek tady vystudoval medicínu, byl tady biřmován, oženil se tady s nějakou dívkou z Moravy a teď žije v Norsku. Člověk by předpokládal, že to děvče ho obrátilo ke křesťanství, ale naopak! Ona byla bez víry, to on ji měl k tomu, aby chodila do kostela, aby dala dítě pokřtít, aby si alespoň přečetla katechismus. A teď mi řekněte, kde je misijní území? V Africe? Ne, na tradiční katolické Moravě. Jistě i tam, ale i tady. V okolí každého z vás. Každý jste misionářem u některého člověka, není to věc řádových bratří a sestřiček tam v Africe. Musíte pracovat vytrvale a takticky, musíte přesvědčovat hlavně křesťanskou láskou. Musíme se zbavit povýšenosti, s níž náš tradiční křesťan sedí u televize, dívá se na vraždění v Africe, hryzá čokoládu a říká: chudáci černouškové!

Po mši četl kněz modlitbu, kterou pan biskup zasvěcoval diecézi Panně Marii. Všichni klečeli a pak zpívali mariánskou píseň. Kněz přidal pár slov o smyslu tohoto zasvěcení. Na samý konec četl oznámení a také upozorňoval na „výborný film Becket²⁰ o tom anglickém světci, je zde poslední týdný, měli byste ho vidět“. Podivil jsem se, právě tento týden jsme se ptali jednoho evangelického faráře, proč nemůže z kazatelny upozornit třeba na dobrý film, proč je to u nich nemyslitelné. Dlužno připomenout, že film je sice výborný, ale Becket je velmi nevýrazná a velmi nesvatá postava, zato O'Toole, hrající Jindřicha II. je nádherně ďábelský. Ale tím spíš, že je tam světec podaný realisticky, je dobrý film vidět.

90. Svatyně Krista Krále ve Vysočanech, Fučíkova²¹ ul.

9. 4. 67 přítomno asi 110 lidí, mši sloužil administrátor P. Bejček

Honosnější název než Svatyně Krista Krále se v Praze už nenajde. Zvenku jde o obyčejný dům s více méně nezřetelným nápisem. Zato vlastní místnost uvnitř je prostě modrobílá báseň. Velká, prostorná, moderně upravená, vymalovaná,

²⁰ Becket (1964), režie Peter Glenville.

²¹ Dnes Kolbenova ulice.

vše s vkusem. Nikdo by nevěřil, jak je vnitřek krásný, kdyby se šel podívat do dvora zezadu na tuto bohoslužebnou místnost. Ale k vlastní bohoslužbě. Má začínat v 10 hod. To se zvenku vrátil kněz a vlétl do zpovědnice. Bleskem byl hotov asi se čtyřmi lidmi, kteří mu svěřili svoje hříchy. Potom co nejrychleji přešel celý kostel a vešel do zákristie, odkud se vrátil pomalý, důstojný, beze spěchu, s vládnými pohyby a začal sloužit mši. Také kázání na nás nepůsobilo pěkně. Šlo v něm o to – a jen o to – sdělit přítomnému shromáždění, že je velká potřeba kněží, a že přítomní rodiče mají vést své syny k tomuto povolání. Námět pro kázání je příkazem (nebo snad doporučením), jak bylo předřčeno, z vyšších míst. Ovšem hovořit o něm tak středověce snad nemohlo být doporučeno. Kněz se snažil nasládlým trochu vtíravým hlasem obměňovat tuto myšlenku o naléhavé potřebě kněží ze všech sil, ovšem přesvědčovat přítomné babičky a dědečky by bylo marné i jiným tónem. I jejich děti už jsou dávno zaměstnané a jejich vnuci si zvolí povolání sami, rozhodně alespoň toto povolání by si zvolili jen sami. Zvolí si je podle vzoru někoho, kdo jim bude ideálem a ne proto, že národ potřebuje, aby určitý počet jeho synů pozdvihoval ruce k nebesům. Tento kněz zdál se svým způsobem spíš ideálem v přetvářce.

91. Kostel sv. Kříže na Novém Městě, ul. Na Příkopech

21. 5. 67, 19 hod., přítomno asi 190 lidí

Zde je mše již o půl šesté ráno, stydím se, ale asi se tak brzy sem nikdy nedostanu. Kostel má společného duchovního se sv. Josefem na nám. Republiky a oba kostely mají i jiné společné znaky: Zvenku nenápadnost mezi velkými domy, s nimiž stojí na živé ulici a také to, že stále otevřenými dveřmi do nich stále přicházejí lidé na krátkou modlitbu. I zde je večerní mše dost průchozí.

Epištolu čte asi patnáctiletý ministrant, nebojácně a důstojně, a stejně mladě pronáší důstojný pán charakteristickým hlasem své kázání. Je svátek Nejsvětější Trojice, tedy o Trojici. Kázání je improvizované, ale jasné a překvapivě pěkné; počítám, že kněz jej pronáší dnes nejméně počtvrté. – Církev nám nepředkládá v učení o Trojici nepochopitelný rébus, tlumočí nám jen, co nám Bůh dal ze své plnosti o sobě poznat. Otec – dárce života, Syn – jeho dokonalý obraz, jenž má s ním plné společenství, a vanutí lásky mezi nimi – Duch, to jsou tak nějak naše představy. Kristus nám o Otci a Duchu hovořil tak, že mluvil o jejich díle. Nedokonalost lidského chápání a konkrétně pak nejstarší církevní otcové, kteří mysleli v pojmech řecké filosofie, představují nám Boha jako osoby. Zatím je to spíš nekonečný, nepostižitelný oceán, jenž se v nás

projevuje příbojem lásky. Když myslíme na Boha, máme vidět právě to jeho působení. Máme vidět, že on se obrací k nám, že si nás zamiloval, a že očekává naši odezvu. Že od nás nechce, abychom pečlivě plnili jeho příkazy, nedotčeni a nezaujati jeho láskou. Naopak, záleží na tom, jak pochopíme, že on má k nám vztah a jak se mu otevřeme.

92. Kostel sv. Ludmily na Vinohradech, nám. Míru

29. 5. 66 přítomno asi 200 lidí, 9 hod.

Svatodušní svátky – a zde je „jen“ zpívaná mše.²² Začíná úděsně prozaicky, zkouškou hlasitosti mikrofonu: jedna, dvě, tři. Tento kostel potřebuje vnější, ale i vnitřní opravu; barva opadáva. A také vnitřní obnovu. Zpívaná mše má být snad důstojnější oslavou Boží než obyčejná, zvlášť zde se nezdála ani důstojná, ani nutná, ani pěkná, ba místy, hlavně při epištole a evangeliu, působí liturgický zpěv do mikrofonu směšně. Chci věřit, že to je hlavně vinou osoby, to je hlasem, nebo výškou zpěvu. Ale asi též formalismem, jenž vládne. Kázání nebylo.

14. 5. 67, 11 hod., přítomno přes 200 lidí

Zkrátka velkokostel. Mše jsou zde jako na běžícím pásu. Slavná je od půl desáté, sloužili ji tři kněží, končí právě v 11, a to už začíná nová mše. Lidé chodí stále dovnitř a ven a nikde jinde mě to nepřipadá tak málo náboženské jít do kostela, jako zde. Stavit se tady u Ludmily, to je kus normálního života, další z povinnosti (nebo výsad) vinohradského života spíš než vytržení z něj. Ludmila je jednou z těchto továren na zbožnost.

V krátkém kázání hovořil kněz o darech Ducha svatého, o něž máme prosit. Je to především pravé štěstí a útěcha ve všech chvílích, jež věřícím dává Duch svatý; také útěcha v posledních věcech, kterou člověk přijímá skrze svátost posledního pomazání a pod. Hlas přenášený amplionem je silný a důrazný, kněz, který hovořil, je starší, s krátkými šedivými vlasy a s brýlemi.

²² *Missa cantata* – jednodušší forma mešní liturgie bez účasti jáhna, zrušená liturgickou reformou druhého vatikánského koncilu.

93. Kostel sv. Markéty na Břevnově

16. 7. 67, 9 hod., přítomno asi 120 lidí

Památný kostel. Srdce Čecha, zvláště katolíka, se jistě neopomine dmouti v těchto místech. Pod kněžištěm právě archeologové odkrývají první stavby zdejšího kláštera, oltář je provisorně před velkou plentou, ale i tak je prostor obrovský.

Čtyři mše za neděli zde má důstojný pán, někdy i 20 ministrantů a je prý k neudolání. Jistě byste to do něj neřekli, je poměrně mladý, menší, černými vlasy pokryta malá hlava a s těkavými očima za brýlemi. Žádná velká osobnost, zato obětavá služba katolické víře. Důstojně tu reprezentuje dlouhou mnišskou tradici.

Za hodinu měla začít poutní slavnost, ale v 9 hodin pravidelná mše (hlavně pro děti) nebyla vynechána. Asistoval při ní jako host nějaký kněz z Ostrahomí, byli přítomni nějací hosté prý z Iraku [= Iráku]. Kázání je krátké, kněz hovořil o sv. Markétě a o účtě k ní u nás. Mučednice ze třetího století, dívka ze vznešeného rodu, vychovaná křesťanskou otrokyní. V ponížení i na mučení nezapřela. Roku 1260, když v předvečer svátku sv. Markéty Otakar II. porazil Uhry na Moravském poli, dostal od papeže Alexandra IV. některé ostatky této mučednice a když za velikého sucha roku 1262 byly nesený od sv. Víta sem do Břevnova, spustil se hojný déšť a od té doby lid uctíval sv. Markétu a chodil jí předkládat své časné prosby. My dnes prosíme ji hlavně o duchovní dary a o takovou vytrvalost v protivenstvích, jakou projevila ona.

Připomínám, že v 10 hodin, kdy začínala poutní slavnost, spustil se obrovský liják a tak nás napadlo, že někdo prosil přece jen asi ne jen o ty duchovní dary. – Klášter je dnes zpustlý, kus zdi se už provalil, sady jsou jako všude v Praze. Při tom je stále velký dojem vstoupit sem a tak mne napadá, že až jednou bude někdo obnovovat první klášter, bude to zde...²³

Rádi bychom se zmínili o tom, že do tohoto kostela neděli co neděli poctivě dochází náš přítel ze zaměstnání, ing. K. Kubza. Je daleko široko jediným příslušníkem katolické církve, o kterém víme, že přes svou velikou inteligenci, nebo právě pro ni, je opravdu hluboce věřící, že zná výborně Bibli a že na každý den svádí se svou přirozeností boj o dokonalost.

²³ Klášter byl samozřejmě obnoven po roce 1989, postupně probíhají opravy a revitalizace celého areálu; k jeho dějinám Royt – Koupil 2002.

94. Kostel sv. Matěje v Horní Šárce [v Dejvicích, ulice U Matěje]

4. 6. 67, 10 hod., přítomno téměř 100 lidí

Je k nevíře, že takový pěkný kostel, umístěný na vyjimečně hezkém místě – s pohledem na Šárecké údolí – může existovat v Praze. Kostel, k němuž vede hrbolatá cesta, která se sem otočila od dejvických vilek. Cesta s rozbořenou kamenitou zídou, kde u vchodu do hřbitova stojí starší člověk a jen něm ukazuje prstem na své květiny v lahvích od okurek a kompotů, které by rád prodal. Hřbitov obepíná kostel jako nedovřená ruka. Útulný kostelík je uvnitř maličký, světlý, a plný lidí nejrůznějšího stáří. Zůstáváme stát téměř u vchodu, před námi stojí dědeček a babička s vnoučkem, který je neposedný a živý a veškeré pokusy utiřit jej končí tím, že mu dovolují, aby si hrál se zámekem pokladničky nad klekátkem. Rachotí tedy s novou hračkou a my obdivujeme jeho prarodiče, proč i za cenu tak vzbuzené pozornosti chtějí vyslechnout alespoň kázání. Kněz je starší pán s venkovskou tváří a má ještě staršího ministranta. Kázání je na Luk[ášovo evangelium] 15, 4–9. Na tomto knězi si znovu (i když ne často) ověřujeme, jak je lhostejné, čte-li kazatel svou promluvu z papíru, nebo mluví-li spatra. Důstojný pán velmi často nahlížel do svých poznámek. Mluvil vřele, s prožitkem a dávno před tím, než něco řekl, všechno promyslel: kdyby se nás někdo zeptal, kterou vlastnost máme na Ježíši osobně nejraději, jistě by nikdo neváhal a řekl by, že jeho lásku. Lásku Ježíšovu a především jeho milosrdenství. Pro nás hříšníky jsou tyto jeho vlastnosti až příliš důležité. Na nich závisíme. A až příliš zapomínáme na Ježíše přísného, na toho, který dovedl vyhnat překupníky z chrámu, na toho, jenž nás bude soudit. Kdybychom tak uměli skloubit své obavy ze soudce a svou závislost na lásce Ježíše! Kdybychom se tak uměli chovat jako děti a bez nenávisti, bez problémů dovedli vzhlížet ke svému Otci, který nás má rád! Zůstat dětmi až do konce života a zůstat v péči Otce, to je předpoklad a při něm se nemusíme ničeho bát. – Při opětovém přečtení tohoto výkladu, tohoto výtažku kázání by mnohý jistě řekl, co je na něm vlastně zvláštního. Je to to, co se pozná zpravidla už na první pohled a co nejde písemně předat: upřímnost, soulad mezi tím, co je čteno a mezi tím, čím se žije. Rozzářené oči, upřímný výklad. My oba přítomní na té mši jsme viděli, že tento kněz je dítětem Božím i přes své stáří, že neví, co je to strach ze stárnutí nebo ze smrti, a že chce tyto své pocity a především svou víru, předat přítomným posluchačům. Vyznáváme, že při nás se mu předání podařilo. My dva se cítíme být Božími dětmi a dalšího života se nebojíme, ať přinese cokoli.

95. Kostel Matky Boží před Týnem, Staré Město

11. 6. 67, 11.30 hod., přítomno asi 180 lidí

Slavný Týnský chrám zní zas britkým slovem – dobré znamení! Sice až téměř v hodině dvanácté, začátek mše je opravdu opožděn až na tři čtvrtě, zato obřad má pak rychlý spád. Introit, Kyrie a Gloria, to jsou skutečná volání, úsečná a z plných plic. Epištolu čte mladý ministrant, ale i pro něj je to obřad. Tak soustředěně recitovat je možno jen zde a pak při přijímacích zkouškách na AMU [= Akademie múzických umění]. A kázání: člověk se ani nestačí začít těšit a šlachovitý kněz s energickým nosem a bohatými, prosedlými vlnitými vlasy (jenž ráno slouží u sv. Havla a kterého jsme slyšeli také u [sv.] Jana na Skalce) je už na kazatelně: „Nedáte si říct,“ začíná. Za pět století se opravdu nic nezměnilo, stejně dnes by mohl říct Karel IV. k Buškovi z Velhartic: ... „a kdyby je snad přišli učit všichni svatí, snad vyženou je Češi paličatí. Bud' svatý rád, že nejsi bit!“ Já vím, včera byl nějaký fotbal, podle vlajek, se kterými chodili kluci po ulicích, hrála Sparta, ale tak moc jste se všichni vykřičet nemuseli, abyste tady dnes takhle kníkali tu naši píseň. Když fotbal, tak jako trenink na neděli. Tu píseň tady už tak kníkáme rok a pořád si nedáte říct (Nebyla to valná píseň, pravda. To je hlavní důvod, neboť lidí je tu dost a usmívají se, jistě to nejsou jen přítomní ale účastníci, pravidelní účastníci bohoslužeb.) Tak od příště! Sami si stěžujete, že mě není slyšet, ale nedivte se, ochraptím vždycky tím zpěvem, když se snažím, aby tady alespoň někdo zpíval. – V epištole jsme slyšeli významná slova (Řím[anům] 8, 18–23). Za prvé: „marnosti zajisté poddáni jsou všichni tvorové,“ to nás zaráží. Pamatujeme se všichni na smutek nad něnou tvář, kterou bud' sami z dětství známe, nebo vidíme na dětech, když umře ptáček, když na ulici přejedou psa. Děti jsou obdivuhodně citlivé, ale jen v něčem. V něčem dovedou být kruté. Divíme se, proč je tomu tak, proč dítě trpí – a ono opravdu cítí, jinak by nemělo význam bít psa. Ale ještě víc trpí člověk, „sami sobě lkáme, očekávajíc vykoupení těla svého“. Člověk tady, to je tělo a duše a tělo stejně jako tvorstvo, jako hmota; nebylo vykoupeno od strádání. To duše: „máme prvotiny ducha“. A jejím prostřednictvím je vykoupen jednak celý člověk, jednak všechno tvorstvo. To je ta třetí myšlenka epištoly: „všechno stvoření očekává zjevení synů Božích“. To je jen tak pár myšlenek, neboť ta epištola je krásná a hluboká, jedna z nejzávažnějších vůbec. A teď ještě nějakou poznámku k obnově liturgie. Budeme teď zavádět ještě nějaké změny a tak abyste se nedívali jen jako na formalismus. Obnova je nutná vždy a všude. A tady nejde o vnějšek: jestli se kněz ukloní nejdřív, a nebo až pak, jestli políbí oltář jednou nebo dvakrát.

A nejde taky o to, něco odstranit. Tím, že se odstraní vedlejší věci, jež odváděly pozornost, tím se zdůrazní to hlavní. Jde tedy o upřímnost. Ovšem ne takovou upřímnost, která by nám byla záminkou, abychom nedělali to, na co nemáme zrovna chuť. Kdybyste přišli domů a řekli manželce: já ti dneska nepomůžu s prádlem, to by ode mne nebylo upřímné, já mám pěknou detektivku, nebo já dnes nepůjdu do kostela, mě se upřímně řečeno nechce – tak to ne! Církev nás nevede jen k upřímnosti, ale k opravdovosti, v níž je i přemáhání sebe. – Konec. Kněz odchází z kazatelny v nejlepším. Tváře jsou ještě rozesmáté, náhodní návštěvníci se pomalu rozhlížejí, neboť při kázání Češi, Němci, Rusové, nikdo se neodvážil pohnout.

96. Kostel Matky Boží²⁴ pod řetězem na Malé Straně, Lázeňská ul.

29. 1. 67 přítomno asi 50 lidí

Epištola: II. Kor[intským] 11, 21–12,10; evangelium Mat[oušovo] 13, 3–23. Vysoký nahrblý kněz, který se přidržuje oltáře, čte zprvu tiše, stísněný hlas je do poloviny kostela sotva slyšet. Epištola je ale dlouhá, hlas se během ní zpevňuje a sílí a kázání je už proneseno s plným soustředěním. Vrací se k epištole: Tak jako Pavel má milosti od Boha, máme je i my; nestačí ale jen na ně spoléhat, musíme spolupůsobit s nimi. Hlavně je obnovovat tím, že na sebe necháme působit slovo Boží. To je největší dar pro nás. Mnozí lidé se diví, proč Kristus nic nenapsal a jen učil slovem. Také apoštolové hlavně kázali. Vždyť byli poslání: Učte všechny národy, kázíce jim... Kázání je osobní projev, který nic nemůže nahradit. Také matka, když učí dítě, vypráví mu, učí slovem. Ve mši je teď kázání uprostřed, ne jako přívěsek až po skončení. Je na něj kladen důraz. Každý potřebuje slyšet evangelium a promluvu, protože to je skutečné slovo Boží a každý potřebuje obnovovat milost. Co dodat k dnešnímu evangeliu? Podobenství vyložil sám Kristus a my víme, že od nás žádá, abychom byli stále ve střehu, byli dobrou půdou pro jeho slovo. Jestliže někdo slyší a neuvěří, není chyba ve slovu ale v půdě, v tom, kdo poslouchá.

Po kázání a po „Věřím v Boha“ je modlitba a jako častokrát, je pěkná, a jednou zvlášť podmanivou formulací: „... abys ty, jež se z nedostatku naší lásky odloučili od církve, k sobě zpátky přivedl... prosíme Tě, vyslyš nás!“

²⁴ V kostelních zasvěceních – tomtu i dalších – je dnes upřednostňováno jméno Panna Maria.

97. Kostel Matky Boží Sněžné na Novém Městě, Jungmannovo nám.

27. 8. 67, 9 hod., přítomno asi 140 lidí

Kázání je rozvedením příběhu z evangelia (Luk[áš] 7, 11–16) o vzkříšení mládence z Naim. V příběhu jsou tři postavy k našemu zamyšlení, říká důstojný pán, když text dvakrát svými slovy zopakoval. Mládenec nám připomíná smrt, jež čeká na každého, jak je to hezky napsáno na bráně kteréhosi hřbitova: Dnes mne, zítra tebe. Matka nám připomíná beznaděj člověka, neznajícího Krista, tváří v tvář smrti. Proto matky, vychovávejte zbožně své děti, ať když sami odcházíte, nebo když vám ono odejde, ať si nezoufáte a můžete věřit ve shledání s ním. A Kristus nám připomíná svou moc, kterou projeví nad námi, pokud se k Němu budeme obracet. Vzkřísí nás jako mládence z Naim.

Důstojný pán silnější postavy a pomalejších pohybů kázání četl a to spisovně a jaksi opatrně. Jeho obličej činí dojem člověka uzavřeného za svými brýlemi do duchovních věcí a také hlas je mdlý a přichází jaksi zdaleka. Je unavený a opatrný. Epištolu četl ministrant a modlitbu před evangeliem jeden muž z lavice. Mše není v hlavním kostele (který je ostatně jenom kněžištěm rozestavěného kdysi chrámu), ale v jižní kapli. Tedy tam, kde jsou hned u vchodu dvě klekátká s modlitbou k svatému Judovi-Tadeáši, a jeho sochami a s temným jícnem pokladniček pod nimi. Tolik ústupků modloslužbě církev nikdy neměla dělat. Na nádvoří se zde téměř stále krčí žebrák. Zbožné ženy prožívají rozpor, mají-li svou ušetřenou korunku dát Judovi-Tadeáši nebo žebrákovi. Myslím, že je to jedno. Ony jsou svaté už i tak.

98. Kostel sv. Michaela archanděla v Podolí, ul. Pod Vyšehradem

26. 2. 67, 8.30 hod., přítomno asi 300 lidí, mši sloužil administrátor Josef Hermach

Pro tuto neděli jsme se původně domluvili na návštěvě československého sboru v Podolské ulici. Během doby, než jsem se dočkala svého partnera, jsem viděla mířit takové davy do tohoto kostelíka, že jsme upustili od svého záměru a změnili program na kostel katolický. Co jsme viděli, předčilo naši zvědavost. Do kostela jsme se těžší vešli. Mši sloužil kněz, kterého Jenda znal, protože kázával kdysi v Bubenči. Asi před osmi měsíci jsme zde byli, a v kostele, kromě nás a starého důstojného pána, byli na farní mši jen – tři lidé. A dnes takové zástupy. Kdo vystoupil z tramvaje a z autobusu, tak mířil sem. Je jasné, že sem lidí dojíždějí. Důstojný pán má velmi zřetelný hlas, modulovaný v tajemných hloubkách, není

možné něco přeslechnout. A přece nevím, jaké bylo čtení na tuto neděli, ne že bychom neslyšeli, byli jsme vyvedeni z míry. Jenda byl ostatně velice neklidný.

Ano, moje srdce začalo tlouct trochu hlasitěji, přiznám se. Pro mne to znamená vrchol náboženské svobody. Je to hmatatelný důkaz konce té ateistické politiky, jež používala moci a řídila se heslem: Církev nezakážeme, ale zkažíme ji. Snad jsem si také připomněl dobu, kdy se utvářel můj životní pohled a kdy jsem cítil Boží milost z toho, že mohu poslouchat výborná a naléhavá kázání. I když jsem to tenkrát nebral jako milost, ale jako výzvu. V příštích minutách jsem mohl zjišťovat jak to, co jsem považoval za svou individuální filosofii, za svůj speciální postoj a pohled není často než kopírování myšlenek a životních pocitů tohoto kazatele. – Kostel se ztišil, kněz vystoupil na nízkou kazatelnu a pro nás se schoval za sloup. Na lidech bylo znát napětí a u nás vzadu nastal neurvalý nápor těch, jež se už nevešli dovnitř, a já jsem začal mít dojem, že jedu v tramvaji. Jedna paní, která seděla úplně v rohu, si zapisovala kázání; mělo stručně asi takovýto obsah. – Člověk mění, Pán Bůh mění. Začal jsem předminule kázat morální cyklus, ke kterému jsem se odhodlal ve svém desetiletém působení poprvé. Ale v týdnu byla konference, na které nám Jeho Svatost (a ostatní přívlastky) Tomášek řekl, že začne sedmiletá příprava na rok 1973, kdy budeme slavít milénium biskupství v Praze. Kázání mají být v roce 67 a 68 zaměřena na věrouku, 69 a 70 na (já nevím co), 71 a 72 na morálku a 73 na světlé hvězdy na křesťanském nebi. A já se ani nezlobím, budu kázat, jako jsem to dělal vlastně vždycky, věrouku. Snad mi řeknete: Důstojný pane, vy jste tady přece od toho, abyste nám říkal, jak máme žít! Ano, ale skutečná morálka to je jako živá květina, která musí vyrůstat ze zdravé půdy, z víry.

Naše věrouka je shrnuta ve vyznání víry, v modlitbě „Věřím v Boha“. Znáte ji, každou neděli ji říkáme, ale povězte, kdy jste se ji naposledy opravdu modlili? To znamená prožít ji! Když slyšíte dnes lidi, tak hovoří jen o sobě. Svět je tu sice pro člověka, ale plnost člověka je v Bohu a to ne nějak abstraktně, ale v Ježíši Kristu. Tato modlitba nemluví o nás, ale o Bohu. O té zvláštní plnosti Otce, Syna a Ducha. Vždycky osoba a její činy: Otec Stvořitel, ... a v Ježíše, Syna Jeho, který sem byl poslán, narodil se tady, (– začíná ta epopéje –) trpěl, byl ukřižován, ale vstal z mrtvých a vstoupil k Otci a poslal nám Ducha; a jeho plody: t. j. církev, obcování svatých... Velikost této epopéje nám často uniká. A církev ji spíš skrývá, než aby ji rozdávala lidem. Katolická církev je přímo mistrem ve skrývání pokladů. Teologové až do II. Vatikánského koncilu se domnívali, že mají klíče k pravdě. Pravda byla pro ně neživá, jednou daná. Teď se situace mění. Kristus řekl: Já jsem ta cesta, pravda, život. Mezi pravdu a život položil rovnítko.

To je dobře vědět. Lidé neznají mnoho z víry. Ano, řeknou ti starší, ale my jsme se přece učili katechismus. Učili. Odříkávat. Z toho vůbec nemám radost. Dnes na mládež jsou různé názory, ale jedno je jasné. Mladí lidé dnes nesnášejí povrchnost. Poznají hned opravdovost víry a názoru. Pravda, kterou jim my všichni zvěstujeme, není nic strnulého, musí být životem těch, jež s nimi hovoří. Prál bych si, aby všechny tváře v tomto kostelíku se podobali slunečnicovému poli, jež se otáčí za sluncem pravdy, natahuje se k němu a žije z něj. – Kázání bylo bohatější [!] a tím delší. Nezapomněl na jednu literární citaci a na dvě vzpomínky z dětství. Gesta zprvu jakoby nejistá, hlas přechází do silných poloh trochu násilně, je vidět, že je zvyklý vést spíš vnitřní monolog, ale po chvíli je již jistý, důrazný a jaksí nazlobený. Kazatel má svou látku pak už plně v moci, je jí přeplněn, je to příval komplexního pohledu, který je předán suverenně, až příliš suverenně. Gesta směřují k lidem, lidé poslouchají a nedýchají, snad také proto, že v té tlačenici nemohou. Kázání trvalo přes půl hodiny a to je vůči těm stojícím na jedné noze nemilosrdné. Mě opravdu nebylo dobře při myšlenkách na Zorku, která – a jistě není sama, i když má asi větší potíže – těžko snese i jen stání v plné místnosti a nedovedu si představit, že tito lidé sem přišli skutečně na *Boho*-službu. Myslel jsem si, trochu jízlivě, taky se rád poslouchá; díval se sice často na hodinky, ale spíš jako gesto: nikdy neodolal možnosti pokračovat.

Největší dojem: je to osobnost, strhující osobnost se vším, co k ní patří: pathosem vnitřního pohledu, upřímností, inteligencí, sebekázní. Jeho život je v myšlení, jako snaha po obejmutí světa a tedy zatraceně plný život! Snaží se o vnitřní pokoru a o láskyplný pohled, (snad to není jen moje snaha, snaha někoho, kdo má jen stín, tedy špatnou stránku těch shora uvedených vlastností) – o pochopení vlastní nicotnosti, a objev těch konkrétních maličkostí které jsou v mých možnostech, v mých úkolech.

Děkujeme ze srdce Pánu.

99. Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně, Malostranské nám.

11. 6. 67, 8. hod., přítomno asi 50 lidí

V mohutné barokní prostoře, kde se celý den rozléhají kroky turistů, začíná mše již ráno, aby nerušila hlavní nápor výprav, které se ostatně ke konci bohoslužeb již valí dovnitř plnými proudy. Oltář je od lavic daleko, dříve bývala proto mše u jednoho postranního oltáře, dnes je ale vše krásně vyřešeno. Mše je čelem k lidu u prostého stolu hned u lavic. Na obřad, na oběť je vidět, věřící je skutečně spoluúčastný, vidí kněží do tváře, vidí mu na ústa a modlí se s ním (vřele, neboť

i on se zde modlí vřele), pokleká s ním, líbá s ním oltář. Ví, kdy je proměňování a kdy kněz jen utírá kalich.

Důstojný pán středních let, ale dost plešatý, příjemného hlasu. Mluví do mikrofonu, ale ten nefunguje. Kázání je rozvedením evangelia (Luk[áš] 5, 1–11). Pán připravuje Petra pro jeho službu rybáře lidí, vstupuje do života tohoto prostého člověka silně a mocně a požaduje od něj jasné rozhodnutí. Petr je uchvácen a skutečně opouští všechno. Ta jeho oběť není bez odměny, on i ostatní apoštolové, jako šířitelé Boží pravdy, září v nebi, coby jasné hvězdy (a jejich sláva, kterou jim prokazujeme na zemi je jen odleskem této slávy od Boha). Tak i my máme přijmout Krista a v svém okolí být šířiteli pravdy a sláva v nebesích nás nemine.

100. *Kostel sv. Mikuláše ve Vršovicích, Vršovické nám.*

6. 8. 67, 18 hod., přítomno asi 90 lidí, mši sloužil administrátor Josef Vajdiš

Poznala jsem jej. Slyšela jsem ho totiž už kázat u sv. Václava. Zde pravděpodobně kázání nikdy nebývá, ani dnes nebylo. Byl jen přečten příběh z Písma o milosrdném samaritánu. Nevím, ale dnes by se člověk asi těžko v tomto kostele soustředil na kázání. Vedle mne stála stará žena, šedivá, s bolavýma nohama. Za ruku držela asi sedmi až osmiletou vnučku. Děvčátko nebylo normální, stále se pro sebe usmívalo. Bavilo se tím, že jukalo na jednu starší paní, která si jí nevšímala. Všechno jí bylo k drobnému tichému smíchu. Také to, jak si její babička těžce klekala a jak, když vstávala, musela se oběma rukama opřít o zem a pak rychle uchopit vnučku znovu za ruku, aby jí neutekla. Také tam byl jeden starší pán, který měl taky své vlastní zvláštní představy o světě. Přinesl květinu a podal ji paní, která nabízela listy ke zpívání. Nespustil z ní potom oči. Při závěrečné latinské modlitbě se vkleče tak hluboce poklonil, že ležel na zemi. Pak tam byla ani ne tak stará, jako zubožená paní s holí. Neovládala ústa, stále vyplazovala jazyk. Potom tam byly dvě ženy, které přijímaly s namalovanými rty. Pak tam byli mladí rodiče, jediní mladí a zdraví s dcerkou ve věku nenormální holčičky. Otec se nudil a tak brzy odešli. Jejich hezká dcerka šla poslední a zálibně se dívala na svou sukénku, jak se jí vzadu při chůzi hází.

A tak mne napadá, kvůli komu vlastně kněz slouží mši? Pochopitelně, je to především oběť Bohu. Obětuje i za přítomné, nebo jen za církvev? Je přítomnost lidí vůbec důležitá? Zná kněz ty, kteří přicházejí a sledují ho a poslouchají? Nebo je vidí jen před zpovědní mřížkou a pak už jen na smrtelné posteli? Je-li to takto, je to dobré? Je-li to tak, nikdy asi nechytne kněze děs a třas z toho, že některého

člověka vidí dnes naposledy, a že mu nikdy už on sám za svou osobu nebude moct projevit, jak mu na něm záleží.

101. Kostel Nanebevzetí Panny Marie na Strahově

20. 8. 67, 8 hod., přítomno asi 60 lidí

Kostel je tak veliký (a temný), že se člověk marně snaží dohlédnout až k oltáři, kde je snad tělo sv. Norberta, a i kněze u oltáře je možno spíš jen tušit. Jestli už ve 12. století při založení měl kostel tyto rozměry, pak to musel být skutečný div. Slyšel jsem tady jednou číst dlouhý pastýřský list k vyhlášení Roku víry jako památky 1900 let od smrti apoštolů Petra a Pavla, v němž se dle tradice hovořilo o utrpení a smrti svatých apoštolů, jejich významu pro církve a jejich odkazu nám, zvláště na základě rozboru I. ep. Petrovi. Dnes měl ale pan farář kázání, a sice na Mat[oušovo evangelium] 6, 24–33, tedy na poučení Kristovo, že dvěma pánům nelze sloužit. Mezi přítomnými přímo pod kazatelnou sedí jedna dívka v minisukni a s černochem. Kněz se zamýšlí nad tím, co přinese služba Bohu a služba mamonu člověka v životě a smrti. Říká přesně to, co byste čekali, že řekne. Jednotlivé noviny uvádí lidovými rčeními a příslovími; nestydí se podívat se na ně do papírku a stejně se nestydí vzrušit se v klíčových bodech kázání, jako na př. při této myšlence: Když se každý den modlíme Otče náš! bude pro nás snadné říci s Kristem ve chvíli smrti: Jdu k Otcí, a tak se nebojím. Hlasem, ale i bodrostí projevu připomíná pan farář herce Vojtu.²⁵ Má jeho dikci s hlubokými a protáhlými slabikami, na nichž je důraz.

102. Kostel Narození Panny Marie v Michli, Baarova ul.

30. 4. 67, přítomno asi 70 lidí

Pěkný domácký kostel, umístěný přímo na souběhu několika cest. Vnitřek byl docela zaplněn, ještě než začala mše. Epištolu četl mladý ministrant.

Kněz začal promluvu historkou o jakémisi misionáři, který zavedl Eskymáka do velkoměsta. Ten byl velmi udiven spoustou věcí a rychlostí dopravy. Když se ho misionář zeptal, jak se mu ve městě líbí, řekl Eskymák, že ano, ale jednu věc že postrádá – a sice šťastné lidi. Co dělá štěstí? Čím více věcí máme, tím více jich chceme, v tomto úsilí není štěstí. Štěstí nedělá něco, žádné věci, ale někdo. Štěstí

²⁵ Jaroslav Vojta, herec Národního divadla, ztvárnil i řadu filmových rolí.

dělá Bůh. My křesťané máme o štěstí usilovat správnou cestou. Nestačí přijít do kostela, opsat rukou kříž, dotknout se svěcené vody. Toto všechno jsou jen symboly náboženského života. My musíme žít v konkrétním náboženství. Kdo si nechodí do kostela pro posilu do příštích dnů, ten ani do kostela chodit nemusí. Věřícím bohoslužba nahrazuje všechny světské instituce, jako jsou poradny, jako jsou přátelé. Bůh je ten, jemuž my se svěřujeme, s nímž mluvíme. My bychom neměli žít jen vnějším náboženstvím, které je vidět a hlavně musíme pomáhat, kde se dá. O vdovách, o sirotcích se jen píše! Co je do křesťana, když ho jeho souseď požádá o pomoc a on řekne – nemám čas? Co je do něj, když nemá čas jít do nemocnice? I pohané i jinověrci nás zahanbují. Před 14 dny jsem byl v Alexandrii. Je tam 93 % mohamedánů, jinověrec nemá přístup k bohoslužbám, ale já jsem se přece jen dostal. Viděl jsem lidi, kteří opravdu žijí svou vírou. Takové soustředění při modlitbě je v Evropě neznámé. Pětkrát denně se takto modlí. Na druhé straně je zase nepochopitelná jejich krutost k jinověrcům. Budou teď májové pobožnosti, jichž se zúčastní i lidé, kteří jinak do kostela nechodí. Ukažme jim už přístupem k obřadům, že chápeme, co pro nás znamenají, a že už takto dáváme najevo svou opravdovou víru. – Kněz mluvil ze srdce, jasně a upřímně. Je menší postavy středních let.

103. Kostel Narození Panny Marie v Záběhlicích, ul. K prádelně

6. 8. 67, 10 hod., přítomno asi 80 lidí

Na kněze jsem neviděla a tak jsem si všimla až po chvíli, že je týž, který sloužil mši v kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Hostivaři v 8 hod. Mluvil jinými slovy na stejný námět, na text z 17. kapitoly ev[angelia] Matoušova a 1. kap. II. epištoly Petrov[y]. Mluvil o hoře Proměnění, tak jak je přibližně v zápise z Hostivaře. Viděla jsem, že jsem ráno o mnoho nepřišla, zmínka o městě Tábor byla první myšlenkou kázání. Katoličtí kněží to v neděli jistě nemají lehké. Slouží tři, někde i čtyři mše za den s promluvou. A ve všední dny je to prakticky totéž. V ostatních církvích a denominacích by stěží sehnali vůbec nějaké věřící, kdyby se shromažďovali tak hustě jako katolíci.

104. Kostel sv. Norberta ve Střešovicích, Norbertská ul.²⁶

30. 7. 67, 9 hod., přítomno asi 90 lidí

Stejně jako před lety pan farář čte promluvu z papírů. Jestli chce svá kázání později vydat, bude mít, tuším, asi takový úspěch, jako my s těmito zápisy! Nikdo je nebude číst. Je to statný a starší pán plný důstojnosti. Kázal o odpuštění (nikoliv proti nim, je již svým temperamentem asi pravý opak Husa) a to u příležitosti papežského listu, jímž se upravuje udělování odpuštění, a který se „jako všechny, dostal k nám půl roku později, až teď“. Začal sv. Františkem, kterému se podle legendy zjevil Kristus a vyzval jej, aby si u papeže Honoria vyprosil odpuštění pro svou porciunkulovou kapli. Pokračoval příběhem z gymnasia, v němž sám napravlil nesprávné porozumění odpuštěním u profesora dějepisu a divil se, jak je možné, že Lut[h]er, Kalvín a Zwingli, jinak chytrí lidé, nepochopili právo církve udílet těm, kteří jsou ve stavu milosti, tedy kterým Bůh prostřednictvím církve odpustil věčné tresty, udílet tedy i odpuštění trestů dočasných, pykaných zde nebo v očištění. Skončil výňatkem z nového řádu o udělení odpuštění. Podmínkou pro to, aby se člověk mohl pokusit o získání odpuštění je bezhříšný stav, přijetí Těla Páně, modlitba na úmysl sv. Otce, určitý den a určité místo (na př. farní kostel o svátek patrona) a v něm určitý skutek, více méně duchovní povahy – modlitba. Kázání bylo dlouhé; přes půl hodiny. Rád bych se alespoň takovouto řečnickou otázkou zeptal svatého Otce v Římě, jenž udílí odpuštění jako úlevu česných trestů, jestli může z duchovního bohatství církve ulevit své mamince, která bude po infarktu, její bolestné, zoufalé stání a umírání. To je v rukou Božích. Já věřím, že pokorou i v utrpení tvoří člověk skutečné hodnoty, jež může nabídnout Bohu; malé, drobné, na nichž stojí církev. Ten, jenž jest vyvolený a jenž se poddá Bohu, je jím veden osobně a to často přes utrpení. Je jím veden k reálným dobrým skutkům, jimiž získává pro sebe i pro druhé plný život tady i na věčnosti. – Pro sebe rozhodně nechci úlevy a pro druhé, jestliže jsou to lidé Boží, pak je Pán vede jistě lépe, nežli bych jim mohl úlevy zařídit já. Já budu žít pro ně podle schopností, jež mi Pán ve svém plánu dal.

²⁶ Ulice se dnes jmenuje Norbertov.

105. Kostel sv. Pankráce v Nuslích, Sinkulova ul.

27. 8. 67, 9 hod., přítomno asi 230 lidí

Čtení pro dnešní kázání je zapsáno u Lukáše 7, 11–16. Kostel je docela naplněný lidmi, starými i mladými. Začínají poslouchat kázání svého faráře: Příběh dnešního čtení nás má naučit lítosti. Účinné lítosti, jako projevil náš Pán nad naimskou vdovou, když šla na pohřeb svého jediného syna. My křesťané bychom měli těšit hlavně nemocné a to jak jen máme příležitost. Tento týden jsem měl dva smutné pohřby. Jedněm rodičům zemřela třicetiletá dcera – sluníčko. Druhým pětiletá holčička – když s ní rodiče byli na vycházce, vytrhla se jim z rukou a vběhla rovnou pod nákladní auto. Co já mohu zoufalým rodičům říct? Čím je mohu utěšit? On, s velkým O, ten jediný může lidi utěšit. Nedávno mě zavolał můj těžce nemocný švagr. Václave, řekl, utěš mě nějak, ty přece musíš vědět jak. Pomodlil jsem se s ním, všechno možné jsem mu říkal, ale co mohu já? Až když jsem za několik dní přišel a přinesl mu Spasitele v posledním pomazání. Viděl jsem, jak se mu postupně rozjasňuje tvář. Měli byste pomáhat nemocným lidem, protože nemoc je přípravou na smrt, ale nezapomeňte se zmínit o Ježíši, který jediný umí pomoci každému smutku.

To je v hrubých rysech obsah jistě dobrého kázání. Kněz je starší člověk s pleší vroubenou věnečkem vlasů a s brýlemi. Jeho projev je trochu afektovaný, ne příliš vzrušující a zdál se mi nepřesvědčivý. Přesto sem chodí hodně lidí. Asi před rokem se nám stalo, že jsme sem přišli trochu později a vůbec jsme se do kostela nevešli.

106. Kostel Panny Marie ve Strašnicích, Starostrašnická ul.²⁷

14. 5. 67, 9 hod., přítomno asi 140 lidí

Je to spíše kaple, ačkoliv velice hezká, moderní a vkusně vyhlížející zvenku i zevnitř. Zcela neobvyklé je, že jsou zde lavice v nejvlastnějším slova smyslu, takže se lidé nemohou opřít. Varhany tu také nejsou, jen harmonium, jehož hráč je v každé slavnostnější chvíli zapojen zpěvem, recitací a samozřejmě i hrou. Osvětlení je zářivkové a je zajímavě řešeno. A potom – není zde oltář. Jen prostý vysoký stůl, pokrytý ubrusem, na každé straně tři svíce, uprostřed

²⁷ Dnes v oddělené, nově zřízené ulici Ke Strašnické. Provizorní kaple byla součástí fary postavené v meziválečném období, vlastní kostel Neposkvrněného početí Panny Marie u ní mohl být postaven teprve v letech 1992–94.

Strašnická fara s provizorní kaplí Panny Marie z roku 1930, modernizovaná v roce 1966.
Foto J. David, asi 1967.

malý kříž a kalich. Druhý stůl je v uličce vzadu, tam kde končí lavice a na něm zase kalich, košíček s penězi (sbírka je zde formou opravdové dobrovolnosti) a nádobka s vínem a s vodou. Mše dnes byla zřejmě slavnostnější, díky Svato-dušním svátkům. Mnoho ministrantů, spousta zpěvu, dokonce i píseň, kterou zpívalo shromáždění, recitoval ještě dvakrát ten, který hrál ha harmonium. Knězi je asi 40 let, působí velmi mladě. Celé jeho kázání trvalo asi 10 minut, ale kdyby nebylo vůbec, tak je to stejné. Co o tom mám napsat? Bylo důsledně čtené. Bylo to pár vět, které kdyby se přeházeli, daly by zas pár vět. Apoštolové chodili s Ježíšem tři roky. Jeho odchodu se nebáli, neboť získali moc Ducha svatého. Bez tohoto daru je všechno bezvýznamné. Nepomůže nám žádný tisk, televize, jen naše prosba o Ducha svatého. Víc si vyloženě nepamatuji. Kněz

Původně plánovaný kostel Neposkvrněného početí Panny Marie ve Strašnicích nebyl postaven ani ve třicátých letech, ani v letech šedesátých, kdy se stavba znovu začala diskutovat. Kostel podle nového projektu Jindřicha Štyrského byl postaven teprve v letech 1992–94. Foto Z. R. Nešpor, 2022.

má typicky katolický rytmus a spád vět, začátek věty je rychlý až skoro splývá, konec zpomalený ve dvou, třech slabikách.

Mnoho věcí v tomto kostele je určeno na vnější efekt. Před kázáním pozval kněz lidi víc kupředu a chvíli čekal, než se srovnali. Vypadalo to hezky, ale to, co pak měli slyšet, nestálo za těch pár kroků. Velice nezvyklou formu mělo přijímání: ministranti šli pro nádobky ke stolu, který je až vzadu atd. Nevím. Tento den, dnes jsem cítila, že všechna ta snaha vycházet vstříc tomuto světu, ty mše pro rekreanty, mírnění postů, úkony určené pro oko, hudba pro sluch (ne tak pro účast) a v neposlední řadě i ta naše osobní snaha vycházet s lidmi úplně odlišných názorů, základních názorů – na život a na smrt – vycházet s nimi dobře a v pokoji, to všechno že je vlastně nedobré, že je to podbízení a politika.

Kde zůstala hluboká víra, projevená soustředěním? Když si v kostele klekáme, jak to, že stačíme pomyslet na to, že si máme alespoň letným pohybem otřít od prachu kolena? Kde zůstala odvaha věřící osobnosti, která, když se střetne s nepřijatelnými, cizími názory, klesne do měkce vyhloubené brázdy vlastního pojetí křesťanské dobroty a pod tímto heslem ustoupí a dá cizím názorům přednost? Kéž by v této zemi existovalo úplně malé společenství věřících, které by opustilo tradice a jejich vavříny, které by nebylo jen vykladačem Bible, ale jejichž členové by byli činiteli.

106a. *Kostel Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově*

10. 9. 67, 8.30 hod., přítomno asi 55 lidí

Je to moje vina. Suverenně jsem prohlásil: Kostel se opravuje a bude se opravovat nejméně dva roky a vyškrtl jsem ho z našeho seznamu kostelů. Předčasně. Teď ho sem musíme pašovat pod podivným pořadovým číslem 106a, které je visitkou mé povrchnosti.

V kostele se tedy už slouží mše. Starý kněz stojí mezi dvěma ministranty a čtyřmi trubkami lešení u postranního oltáře, který jediný je zatím opravený. Zdá se, že důstojný pán je již v pensi, že zde však žije jako poslední poustevník a koná svou službu Bohu každodenní mší.

Kázat jsme jej neslyšeli, četl se pastýřský list o obnově člověka, která spočívá v obrácení. Její zdroj je v naší lásce ke Kristu jako k Bohu a člověku. Naše snaha o obnovu církve musí začít zrozením nového člověka v nás a to z lásky, jinak by to nebyla obnova, ale jen záplatování. Text listu měl hojné příklady z dnešního evangelia. Jinak mše byla latinská s lidovým zpěvem – dost chabým – doprovázeným nepřesně varhanami. K přijímání přistoupila celá polovina přítomných.

107. *Kostel Panny Marie Andělské na Hradčanech, Loretánské nám.*

21. 5. 67, 8 hod., přítomno asi 100 lidí

16 ministrantů – no to tu ještě nebylo. Každý z nich má knížečku a pěkně zpívá. Ostatně všichni lidé zpívají, je to jeden sbor. Nevalný sice, ale co chcete: zpívají latinsky, je to latinská zpívaná mše. Něco, co bylo ještě nedávno samozřejmostí, totiž celý obřad v nesrozumitelné latině, nám dnes, řekněme po roce, připadá cizí. Zvláště když provedení nemůže konkurovat ranní mši u sv. Havla. Snad je zde latinská mše jen v tento svátek, vždyť toto byl snad první kostel v Praze, kde

se slouží čelem k lidu, energický pan farář jistě vítá každou možnost přiblížit se k věřícím.

Dnes je svátek Nejsvětější Trojice, – připomíná v promluvě – a ten jaksi uzavírá dobu Vánoc, Velikonoc a svátky Svatodušní. O Vánocích vzpomínáme na lásku Boží, jenž nám dal Syna, o Velikonocích na lásku a poslušnost Syna, který za nás zemřel, před týdnem jsme vzpomínali na Ducha svatého a dnes jaksi na celou Trojici. Bůh Otec, jemuž my připisujeme stvoření, i když ne jen on sám bez Syna a Ducha (jak je také psáno: učiňme člověka k obrazu svému), je láska a z lásky taky, totiž proto, abychom i my měli účast na jeho radosti, nás stvořil. Syn, jehož láska byla tak veliká, že jak sám řekl: větší lásky nikdo nemá, než aby položil život za své přátele, a Duch svatý, jenž nás v lásce udržuje a posvěcuje. Dnes je tedy vlastně svátek lásky, jak vidíme, připomínka Boží lásky k nám, probouzející a posilující lásku naši. Chvalme Boha a budme mu vděční za život, neboť nás stvořil dokonalé. Usilujme o tuto dokonalost, pokud jsme ji ztratili. A budme ho poslušni. Ten, kdo poslouchá a nechá se vést, dostává mnoho pokynů, co má dělat. V dnešní době jsou lidé plni zmatků, budme jim příkladem v poslušnosti ke Stvořiteli, jenž nám dává radost zde i na věčnosti. – Kněz má stíhlou asketickou tvář, výrazné oči, kratince ostříhané prošedlé vlasy. Mluvil vážně, spíš trochu smutně a zcela z hlavy. Pro nás byla zde neobyčejně příznačná ona slova: Ten kdo naslouchá a nechá se vést, dostává mnoho pokynů. Jako bychom právě za nimi sem šli. Ta slova jistě nejsou frází pro kazatele a nejsou frází pro nás. Odcházeli jsme odtud šťastni.

Prožili jsme v tomto kostele zvláštní chvíli. Bylo to v poslední den v roce [19]65, kdy jsme se rozhodli předložit všechny naše starosti Pánu Ježíši. Nebyly to starosti nijak malé. Týkaly se našeho společného života a byly tak složité, že jsme normálně nemohli najít východisko a nebo sílu na jejich řešení. Poklekli jsme tedy v ten den na tomto místě a s největší vírou, opravdovostí a upřímností, jaké jsme jen byli schopni, jsme společně prosili o to, aby nám Bůh jasně a srozumitelně ukázal, co máme dělat, aby vzal do svých rukou naši budoucnost, aby nám jasně naznačil cestu, kterou bychom měli jít, a dal k ní sílu. Do deseti dnů Zorka těžce onemocněla. Bylo to tak náhlé a byli jsme tak zoufalí, že jsme chodili od doktora k lékaři a na všechno ostatní jsme zapomněli. Teprve o několik dní později jsme pochopili, že tato nemoc byla Boží odpovědí na naše prosby. Ta nemoc vyřešila všechny naše problémy, osobní i vzájemné. Touto nemocí nás Pán Bůh přímo utvrdil, že patříme jeden druhému, navždy. Je jistě nemožné psát sem všechny podrobnosti. Chceme zde jen říct, jak hluboce jsme si uvědomili, že nic z toho co člověk má, nic není jeho zásluhou, ať už zdraví, krása,

chytrost, moc, nebo jiné věci. Proto za nejsamozřejmější postoj považujeme pokoru vůči Bohu a rovnost vůči lidem. My oba pevně věříme v Boha a v to, že k nám takto promluvil a Jemu děkujeme za sílu, kterou nám dal do budoucího života a budeme věřit i tehdy, budete-li mít vy, kteří to čtete – docela opačný nebo odlišný názor.

108. Kostel Panny Marie Bolestné na Novém Městě, ul. Na Slupi

27. 8. 67, 8 hod., přítomno asi 40 lidí

Na vývěsce hned za dveřmi tohoto kostela visely dlouho krásné fotografie Michelangelovy Piety. Byly tak půvabné, že Zorka, když je objevila, chodila den co den do práce pěšky, aby se na ně mohla ráno podívat – a vždycky vám přišla svěží. Fotografie tam již nejsou, na vývěsce je dlouhý výňatek z encykliky „Pokrok národů“.

Mše je zde latinská, všichni přítomní se liturgii skutečně latinsky modlí. Slouží kněz od sv. Trojice, ten, který tak špatně chodí. Tady je mu dobře vidět do tváře, protože svatyně je malá, je to bývalá ústavní kaple, od oltáře k dveřím snad tak dvanáct metrů dlouhá. Tvář důstojného pána není již mladá – a je smutná. Je na ní vidět sebekázeň a obětavost. Od něj člověk nemůže žádat, tak jako by si to přál u ostatních kněží, konkrétní fysickou pomoc chudým ve své farnosti; od něj je obětí každá mše a každý krok při ní, zvláště proto, že on ji skutečně s plnou obětavostí prožívá.

Kázání bylo, jak řekl, závěrem a shrnutím úvah o víře. Ta je nejdůležitější v životě křesťana, jak je vidět z Kristových slov, že každý, kdo měl možnost a neuvěřil v něho, bude zavržen. Ti lidé, kteří nevědí nic o Kristu, pokud žijí podle svého svědomí, jež je zákonem Božím v nich, mohou snad být spasení. My se však nesmíme spokojit s názorem, že hlavní je, bych byl dobrý a věřit mohu, čemu chci. K spasení to nestačí. K spasení je nám potřeba věřit v Ježíše Krista. To, alespoň to jediné. Víra je kořenem našeho života v Bohu, dovršením růstu tohoto duchovního života jsou nám pak dobré skutky, jež činíme z víry. Takový život nám otevře nebe. – Na příště ohlásil kněz začátek úvah o vyznání víry. Větší část kázání četl a to dost suše, když však rozváděl myšlenky po svém, jeho tvář najednou změkla a zjihla. I zde při přijímání lidé přicházejí v dvojstupu ke knězi a odcházejí pak jeden vpravo, jeden vlevo.

Autoři *Povstání z pokleku* brali svůj úkol vážně, tomu odpovídal i vzosný charakter ilustračních fotografií k textu (vedle mnohonásobně většího množství fotografií čistě informativních). Přesto si pár žertů do rukopisu cestu našlo – zde s titulkem „Hefaiostos v Praze, aneb zbožný pan vedoucí“.

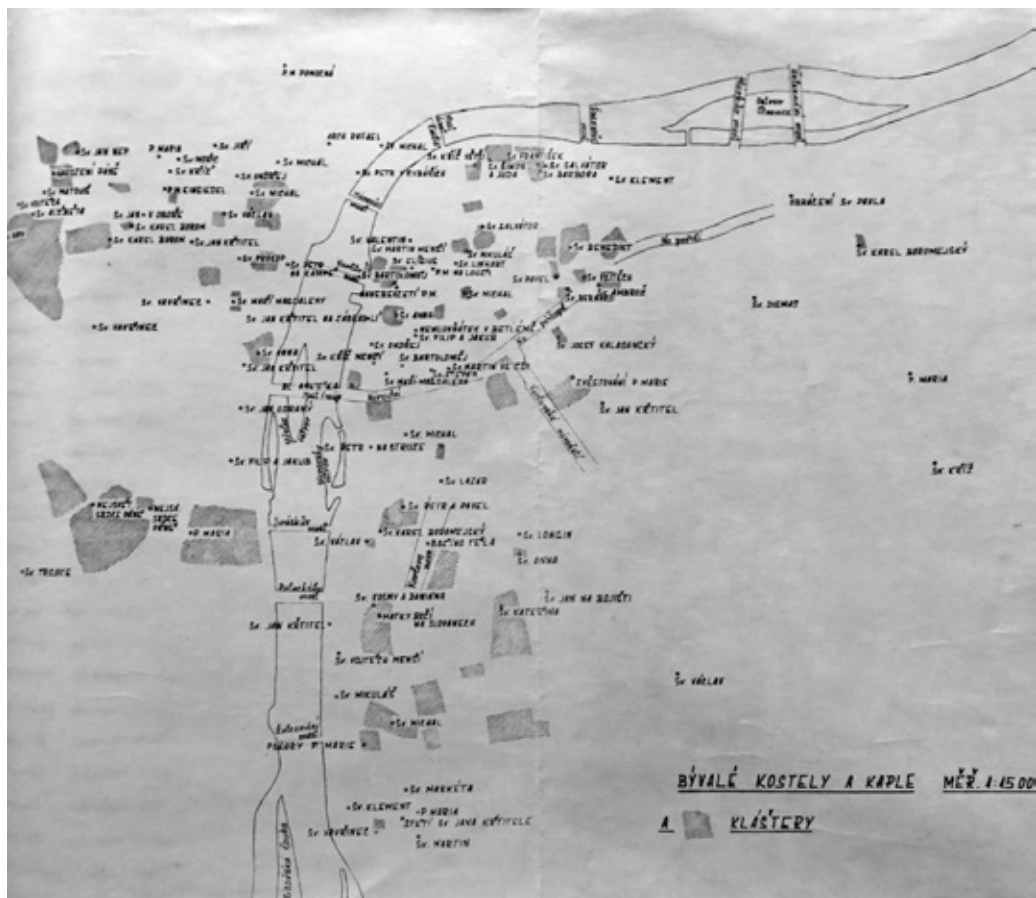
109. Kostel Panny Marie Královny míru na Lhotce, Mariánská ul.

1. 1. 67, 7.30 hod., přítomno asi 100 lidí

I tento rok zde začaly bohoslužby s obligátním zpožděním. Lidé si přivykli a chodí až v 8 hodin, slavná mše však začíná až ve čtvrt na devět a s místním farářem ji slouží ještě jeden kněz. Bez veliké slavnostnosti a spíš s netrpělivostí sledují oba vlekoucí se zpěv a houslové sólo. I kázání je krátké. S lapidárností a dikcí, která trochu připomíná Dalimila Klapku,²⁸ když právě napodobuje Pivce.²⁹ Vítá nás do nového roku a ujišťuje, že co začínáme s Bohem, dobře začínáme, že se nemusíme bát. Ujišťuje nás také, že to se světem, s národem i jednotlivci, s námi, není tak zlé, zvláště jestliže budeme důvěřovat Pánu a jestli budeme dobře plnit své katolické povinnosti. V ohláškách oznamuje, že od letoška je již dovolena pro katolickou mládež taneční zábava i v postě.

²⁸ Herec tehdejšího Realistického divadla Zdeňka Nejedlého (dnes Švandovo divadlo) na Smíchově.

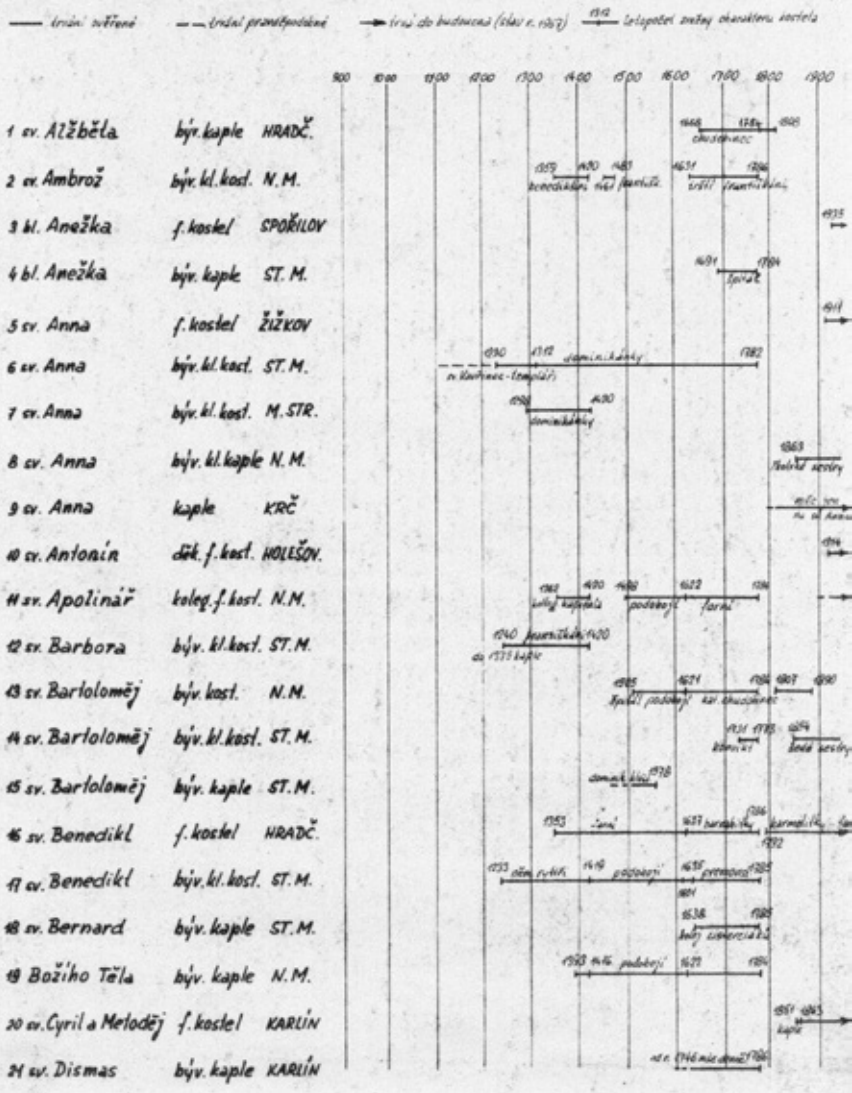
²⁹ Jan Pivec – herec Národního divadla, řada filmových rolí.

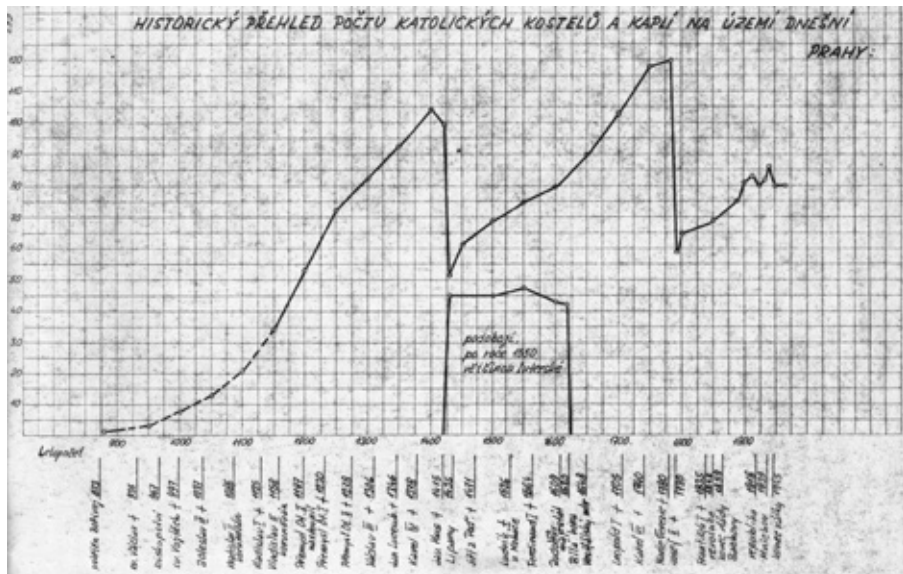

Součástí rukopisu byl i plán zaniklých pražských římskokatolických kostelů, kaplí a klášterů.

Na plán zaniklých chrámů navazoval tabelární přehled provozu jednotlivých bohoslužebných míst (začátek).

PŘEHLED SOUČASNÝCH I BÝVALÝCH KATOLICKÝCH KOSTELŮ A KAPLÍ
NA ÚZEMÍ DNĚŠNÍ PRAHY, V NICHŽ SE KONALY ČI KONAJÍ PRAVIDELNÉ
VEŘEJNÉ BOHOSLUŽBY

Grafické znázornění předpokládaného počtu pražských římskokatolických (v období po husitské revoluci i utrakvistických) chrámů, ukazující zásadní zlomy za husitství a josefinské sekularizace, stejně jako skutečnost, že moderní doba tyto ztráty již nedokázala nahradit. Byly by přitom ještě větší, kdyby autoři zároveň zohlednili růst počtu obyvatel (území tehdejší) Prahy.

110. Kostel Panny Marie pomocné na Malé Straně, Nerudova ul.

30. 7. 67, 7 hod., přítomno asi 50 lidí

Mší svatou zde současně končil výstav Nejsvětější svátosti, tak epištola i evangelium nebylo z dnešní neděle, ale I. Kor[intským] 11, 23–29 a Jan[ovo evangelium] 6, 48–58 a také promluva byla k této příležitosti.

Již jsme se tu zabývali mnohými nepochopitelnými otázkami víry a k nim také patří milost Boží. Co to je? Tedy jistě, je to dar. Sami si ho ničím nemůžeme zasloužit, nic nemůžeme Bohu proti tomu, co On nám dává, nabídnout, máme ji jen díky oběti Kristově. Je obtížné, jak si představit, že se v Bohu můžeme snoubit nejvyšší spravedlnost, kterou – jak věříme – spravuje svět, s milosrdenstvím. Spravedlivý Bůh dává sám sobě za nás utrpení svého milovaného syna. Tak snad trochu můžeme chápat Boží spravedlnost a současně milosrdenost. Velikost milosti, která se nám dává, záleží při tom na našem vztahu k Bohu,

na tom, jak k Němu voláme, jak jej očekáváme a tedy také jak se připravujeme poslušností k Jeho příkázáním. Milost, která se nám pak od něj dostane, nám umožní na jedné straně být dobrými, milovat (tedy ani to není naše zásluha), na druhé straně nám zprostředkuje blízkost Boží. Této milosti dostalo se nám obětí Kristovou, křtem jsme se stali jejími účastníky, obnovujeme ji a víc a víc se jí otvíráme pokáním a ostatními svátostmi, zvláště účastí na mši svaté a přijímáním Těla Páně. Musí už skončit pocit, že nedělní mše je povinnost – to slovo je přímo hrozné, to nemá smysl. Na neděli a na mši svatou se musíme těšit, musíme se naučit udělat z neděle den Boží, učinit z něj zdroj radosti a milosti do dalších dnů. Málokdo je v kostele tak často, jako kněz, tak se sem musíte těšit. Ať už se na svátost oltářní díváme jako na symbol, jako na předmět uctívání nebo jako na zdroj milosti, mše je nám připomínkou Kristovi smrti a darů, jež z toho máme. Milostí Boží jsme, co jsme, modleme se, aby milost ta nebyla v nás nadarmo.

Výborný kazatel. Je to už starší pán, ale mluví jako dítě k dítěti, posloucháte ho a od počátku mu věříte; ale máte chuť odporovat, aby mluvil dál. Káže k prvním lavicím. Nejraději by chodil a ukazoval lidem tu jistou jasnou pravdu, tak ji drží mezi prsty a podává ji v měkkých gestech. Jak se dovede vzrušit, když hovoří o patření na Boha! – Přijďte si jej poslechnout.

111. Kostel Panny Marie vítězné na Bílé hoře

30. 7. 67, 8 hod., přítomno asi 90 lidí

V třech útlých prostorách, jež se sbíhají až před oltářem, se lidé značně tísnili. Kněz je zval blíže, aby nemuseli stát až venku, ale v pravdě bylo dnes příjemněji venku než v dusné tísní. Pan farář je holé tváře, z níž mu trochu visí kulatý nos i brada, a holé hlavy a vypadá jako nemluvíňátko. Ale to je jen zdání. Káže plynně a rád. Začíná zprávou z novin, že někdo nalezl čtyřkilový valoun zlata. Lidé, když to čtou, tak se zasní, co všechno by si mohli koupit! Alespoň tak vyhrát ve Sportce či v Matesu.³⁰ Takovým pokladem, jenomže duchovním a proto bohužel často skrytým, je však pro nás mše svatá. Mše je jednak chvála Boží, nevýslovně převyšující i nádheru přírody. Někdy si myslím, že krásný zpěv ptáků, který sem teď v létě zaléhá (skutečně ptáci zrovna zpívali o sto šest), je lepší než naše písně a naše varhany, ale jestliže zpíváme ze srdce, pak nikoliv. K oltáři máme přinášet celý náš život, máme se zde před Bohem ukázat, jací

³⁰ Sportka a Mates (= Malé televizní sázení) byly dobové loterie.

jsme, nemáme se ho bát, musíme mu důvěřovat. Mše svatá je taková příležitost pro naše očistění: když přinášíme Bohu své prosby a vyznáváme se mu ze svých vin, Kristus se za nás přimlouvá, on stojí před Otcem a říká: nehleď na jejich špatnost, pohleď na mé rány; a proto nám Bůh odpouští. My ovšem nemáme prosit jen za sebe, ale za své bližní a za celý svět. Kázání bylo barokní, stejně jako barokní je celá oáza tohoto místa. Pan farář často cituje světce a jeho oči často bloudí ve výšinách.

Dlužno pro pořádek dodat, že kostel sám není již na území Prahy. Katastrální hranice tvoří zde zub, jímž je toto poutní místo vykousnuto z města. Vesnice sama však větším dílem k Praze náleží.

112. Kostel Panny Marie vítězné na Malé Straně, Karmelitská ul.

6. 11. 66, 9 hod., přítomno asi 180 lidí

Kostel je víc známý jako „U Jezulátka“. Vosková figurka, darovaná kdysi karmelitánům paní Polyxenou z Lobkovic, je v širokém katolickém světě známá a také turistům se hojně ukazuje. Mše je sloužena právě u ní, na postranním oltáři.

Chodí sem mnoho lidí, kněz středních let je umí zaujmout pokorným, bezprostředním projevem. Neměl kázání ve vlastním slova smyslu, hovořil u příležitosti památky ostatků svatých, uchovávaných v kostelích. Mluvil víc prakticky, na příklad o hygieně věřících, kdy jeden po druhém líbali ostatky. Dnes víme, že nestačí otřít šátkem, a právě takovýto hygienický důvod změny uctívání je ukázkou přizpůsobení církve moderním poznatkům. Kněz se má na příklad snažit, aby se při přijímání nedotkl rtů či zubů věřícího a tak podobně.

Důstojný pán mluvil nezvyklou intonací: několik slov v rychlém sledu a před zakončením věty zaváhal nad jedním ze slov, na nichž měl být důraz, udělal přestávku, než jej našel, a pak teprve pokračoval dál. Byl to docela milý rytmus řeči.

[Poslední díl edice přinese zbývající část popisu bohoslužeb římskokatolické církve a celkový závěr díla].

Literatura

- Balík, Stanislav – Hanuš, Jiří. 2007. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Černušák, Tomáš a kol. 2017. *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha: Academia.
- Fiala, Petr – Hanuš, Jiří (eds.). 2000. *Koncil a česká společnost. Historické, politické a teologické aspekty přijímání II. vatikánského koncilu v Čechách a na Moravě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hanuš, Jiří. 2005. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Novotný, Vojtěch. 2007. *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum.
- Opatrný, Aleš. 2002. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Polc, Jaroslav V. – Svoboda, Bohumil. 2008. *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad.
- Reinsberg, Jiří – Vyšohlíd, Zdeněk. 1997. *Rozhovory před věčností*. Praha: Český spisovatel.
- Royt, Jan – Koupil, Ondřej. 2002. *Břevnovský klášter. Historie kláštera, průvodce, benediktinský život*. Praha: Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty.